

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Митна справа»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: _____ очна(денна)_____

очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Особливості оподаткування акцизним податком, митним збором та ПДВ при перетині кордону України в умовах воєнного стану»

(назва теми)

здобувача _____ Демчик Анастасії Сергіївни _____

(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доцент, Рудик Н. В.

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: __д.е.н., проф. Буряченко А.Є.__

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Розділ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ, МИТНОГО ЗБОРУ ТА ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЯХ.....	7
1.1. Теоретичні основи та значення акцизного податку, митного збору та податку на додану вартість для економіки країни.....	7
1.2. Нормативно-правове регламентування та інформаційне забезпечення оподаткування експортно-імпортних операцій в Україні в контексті акцизного податку, митного збору та податку на додану вартість	13
1.3. Критичний огляд наукових публікацій з проблематики оподаткування експортно-імпортних операцій.	20
Розділ 2 КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НАДХОДЖЕННЯМИ ВІД АКЦИЗІВ ТА МИТНОГО ЗБОРУ	27
2.1. Оцінка значення акцизного податку та податку на додану вартість з експортно-імпортних операцій для податкових надходжень державного бюджету	27
2.2. Аналіз структури і динаміки акцизів та митних зборів в Україні за період 2017-2023 рр.....	33
2.3. Вплив макроекономічних та макрофінансових показників на податкові надходження від акцизного податку, митного збору та податку на додану вартість при перетині кордону України.	39
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ АКЦИЗАМИ ТА МИТНИМ ЗБОРОМ.....	47
3.1. Проблеми оподаткування експортно-імпортних операцій в Україні: податковий аспект	47
3.2. Імплементация зарубіжного досвіду оподаткування акцизним податком, митним збором та податком на додану вартість операцій під час перетину кордону: забезпечення принципів прозорості та партнерства.....	56

ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Податкова система кожної країни розробляється з увагою до національних характеристик, при цьому інтегруючи наукові методики та дотримуючись на їх основі міжнародно визнаних стандартів, що сприяють стабільності державних фінансів та підтримці соціального прогресу. Важливу роль у податкових системах, особливо в контексті податків на споживання, відіграють акцизи. В останні роки їх частка у зведеному бюджеті України складає понад п'ятдесят відсотків. В умовах соціально-економічних коливань, що виникають під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, акцизне оподаткування стає ключовим елементом у забезпеченні фінансової стабільності країни.

В контексті глобалізації та зміцнення світових економічних відносин, значущим напрямком для підвищення економічної ефективності України є вдосконалення податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Таке регулювання охоплює ряд податкових стратегій, методів та інструментів, які керують діяльністю економічних суб'єктів у міжнародному контексті. Водночас, це комплекс заходів регуляторного, нормативного та законодавчого характеру, які можуть бути адаптовані до змін у соціально-економічному кліматі країни та зовнішній кон'юктурі, з метою ефективного контролю та досягнення ключових цілей у сфері ЗЕД.

Різні питання оподаткування зовнішньоекономічних операцій були розкриті у працях таких українських науковців: Атаманчук Н.І. [2], Бех Г.В. [3], Білінець М.Ю. [4], Бороденко Т.М. [5, 6, 7, 10], Гапонюк М.А. [10], Гетманцев Д.О. [12], Казацька М.Д. [14], Кміть В.М. [16], Левченко К.М. [7], Монаєнко А.О. [22], Прокіпчук Л.І. [27], Сіренко М. М. [29], Стояненко І.В. [33, 34], Щирий Г.Л. [38], Ярош М.В. [41] та інших, а також зарубіжних дослідників: Biljana J. [42], Cnossen Sijbren [43], Due John F. [44], Khan H. [45], Laajaj R. [46], Legge S. [47], Martínez-Zarzoso I. [48], Mishra P. [49], Yll M. [50]. Але слід відзначити, що серед як класичних так і сучасних досліджень особливості оподаткування

акцизним податком, митним збором та ПДВ при перетині кордону України в умовах воєнного стану не достатньо розглядаються.

Мета дослідження - на основі аналізу особливостей надходжень від акцизного податку, митного збору та податку на додану вартість при перетині кордону країни, визначити їх значення для формування доходів бюджету та дослідити їх роль у наповненні бюджету країни в умовах воєнного стану.

Враховуючи вказану мету дослідження, сформульовано наступні **завдання**:

- дослідити теоретичні основи та значення акцизного податку, митного збору та податку на додану вартість для економіки країни;
- визначити та систематизувати нормативно-правове та інформаційне забезпечення оподаткування експортно-імпортних операцій в Україні;
- провести критичний огляд наукових публікацій з проблематики оподаткування експортно-імпортних операцій;
- оцінити значення акцизного податку та податку на додану вартість з експортно-імпортних операцій для податкових надходжень державного бюджету;
- проаналізувати структуру і динаміку акцизів та митних зборів в Україні;
- визначити вплив макроекономічних та макрофінансових показників на податкові надходження від митних платежів при перетині кордону України;
- визначити ключові проблеми оподаткування експортно-імпортних операцій в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід імплементування оподаткування експортно-імпортних операцій.

Об'єкт дослідження – акцизний податок, митні збори та податок на додану вартість в експортно-імпортних операціях.

Предмет дослідження – фінансові відносини, які виникають між платниками податків та державою щодо наповнення дохідної частини державного бюджету акцизним податком, митним збором та податком на додану вартість при перетині кордону України.

Методи дослідження. Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці з питань митного оподаткування. В основу дослідження покладено

загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: абстрактно-логічний – для аналізу фахової літератури, теоретичного узагальнення й формування висновків щодо сутності митного оподаткування та напрямків його удосконалення; декомпозиції – для розкриття мети дослідження та постановки завдань; методи аналізу та синтезу – для дослідження рівня митного оподаткування в Україні.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. В роботі узагальнено практику Державної митної служби України з проведення митного оподаткування в Україні та надано рекомендацій щодо його удосконалення.

Інформаційною базою дослідження є офіційні дані Державної митної служби України, Міністерства фінансів України, дослідження та наукові публікації з досліджуваної проблеми.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ, МИТНОГО ЗБОРУ ТА ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЯХ

1.1. Теоретичні основи та значення акцизного податку, митного збору та податку на додану вартість для економіки країни

Термін "акциз" має свої корені у латинській мові, від слова "excisere", що в перекладі означає "вирізати" або "відрізати". Таким чином, у буквальному сенсі, акциз є сумою, яку "відрізає" держава з доходів продавця підакцизних товарів, або ж як окремий збір за кожну одиницю такого товару. В більш широкому значенні, поняття "акциз" може включати будь-які податки, що впливають на формування ціни товару. Аналізуючи вітчизняні наукові роботи, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день в Україні не існує уніфікованого розуміння концепції акцизного оподаткування. Наукова спільнота продовжує обговорення та вивчення цього питання, спрямоване на вдосконалення та розширення теоретичних рамок даного виду податкових зборів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Визначення поняття «акцизне оподаткування»

Автор, джерело	Визначення
В. Коротун [19]	«...обкладення податками увигляді надбавки доціни переважної кількості або окремих видів товарів, робіт чи послуг залежно від напрямів бюджетно-податкової політики окремої держави».
І. Хлебнікова [35]	«інститут акцизного оподаткування – це система правових норм, що впорядковують поведінку формальних платників і фактичних носіїв акцизного податку та механізмів її реалізації щодо трансакції частини доходів платників податку до бюджету держави для забезпечення задоволення інтересів різних соціальних груп і регулювання соціально-економічних процесів у країні».
Гетманцев Д. О., Форсюк В. Л., Бойко Н. В. [12]	«основною рисою акцизів, що відрізняють їх від інших видів податків, є специфічна сфера застосування, тобто сфера споживання конкретного товару»
М. Козацька [14]	Це податок на специфічні товари, який справляється у зв'язку із виробництвом та імпортом таких товарів, обчислюється на базі їх об'єктивних характеристик та встановлюється у вигляді певної суми грошей з одиниці товару або увигляді відсотку від ціни (вартості) товарів

Митне оподаткування є ключовою складовою митної політики кожної держави та важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічних

процесів. Процедура митного оформлення та пропуск товарів через державний кордон вимагає від учасників зовнішньоекономічної діяльності сплати належних податків і зборів або надання митному органу гарантій або відстрочки їх платежів відповідно до чинного законодавства. Відповідно до законодавства України, митні платежі включають мито, акцизний податок на ввезені підакцизні товари та податок на додану вартість для товарів, що ввозяться на митну територію [13, с. 31].

На наш погляд, існуюча система митних платежів могла б бути розширена за рахунок включення додаткових обов'язкових податків та зборів, які б мали за мету покриття різноманітних аспектів зовнішньоекономічної діяльності та митного адміністрування. Таке розширення могло б забезпечити більш ефективне регулювання та контроль, що сприяло б стимулюванню законного імпорту та експорту, а також збільшенню доходів державного бюджету (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 - Система митних платежів в Україні [8]

Платників акцизного податку наведено у Додатку А.

Механізм нарахування митних платежів ґрунтується на квотарних принципах, де сума платежів визначається в залежності від обсягу податкової бази чи об'єкта оподаткування і відповідних ставок. Основою для більшості

митних платежів є митна вартість товарів, хоча в деяких випадках застосовуються інші бази для оподаткування.

Акцизне оподаткування, як важлива частина непрямого оподаткування, займає ключове місце в бюджетно-податковій політиці держави. Це засіб не тільки для наповнення державної казни, але й для регулювання виробництва і споживання товарів. Згідно з аналізом І. Чугунова і О. Жукевича, податки на споживання впливають на обсяг виробництва і обмеження споживання певних товарів, особливо шкідливих, як алкоголь та тютюнові вироби [37, с. 62].

Окрім фіскальної та регуляторної функцій, акцизне оподаткування відіграє значну соціальну роль у контролі за споживанням шкідливих товарів, що є критичним для здоров'я громадськості. Заходи акцизного оподаткування сприяють пошуку балансу між фінансовими потребами держави і здоров'ям населення. Також акцизи на паливо можуть виступати як екологічний інструмент, оподатковуючи викиди вуглецю, зокрема через акцизи на всі види видобутого в країні палива, що може сприяти зменшенню впливу на кліматичні зміни [30; 31]. Такі податки забезпечують фіскальну і екологічну користь, спонукаючи до більш відповідального використання природних ресурсів.

Механізм нарахування митних платежів відрізняється певними особливостями, зокрема, багато з цих платежів мають квотарний характер, тобто їхня сума визначається залежно від величини податкової бази або об'єкта оподаткування. Зазвичай основою для визначення митних платежів є митна вартість товарів, хоча існують і винятки, де застосовуються інші бази.

Акцизне оподаткування, як один з видів непрямого оподаткування, відіграє значущу роль у фіскальній політиці держави, особливо в контексті податків на споживання. Згідно з дослідженням І. Чугунова та О. Жукевича, акцизні податки важливі не тільки для фіскальних цілей, але й як регулятор виробництва та споживання товарів, дозволяючи обмежувати доступ до певних шкідливих продуктів [37, с. 62].

Окрім фіскальної та регуляторної функцій, акцизне оподаткування має важливе соціальне значення, сприяючи зменшенню споживання товарів, які

негативно впливають на здоров'я населення, таких як алкоголь та тютюн. Це допомагає знаходити баланс між потребами бюджету та охороною здоров'я громадян. Екологічний аспект акцизів, особливо на паливо, є також важливим, оскільки вони можуть діяти як податки на вуглецеві викиди, тим самим впливаючи на екологічну безпеку і кліматичні зміни [30; 31].

Враховуючи ціну палива, яка вже включає ПДВ та акцизні податки, ставки акцизу можна ефективно використовувати для регулювання ринкових цін та стимулювання інвестицій, розкриваючи таким чином повний регуляторний потенціал акцизного оподаткування. Таке розуміння потенціалу акцизів дозволяє їх активніше використовувати для формування бюджетних ресурсів, а також розглядати можливості їх розширення за рахунок збільшення переліку підакцизних товарів, особливо в контексті збереження здоров'я нації в умовах пандемії COVID-19, як це пропонує К.М. Роменська [27, с. 92].

Ці пропозиції щодо розширення акцизного оподаткування підтримують ідею інтеграції різних податкових інструментів для досягнення більш стабільного та стійкого соціально-економічного розвитку, що також вимагає додаткових досліджень в аспектах платоспроможності та впливу на інфляцію.

З огляду на стратегічні потреби суспільства та фіскальне призначення податків, основною метою податкового регулювання є забезпечення державних та місцевих бюджетів необхідними податковими надходженнями. Ці надходження мають відповідати плановим показникам і забезпечувати фінансування значущих для суспільства видатків. Стратегія податкового регулювання має включати наступні аспекти: забезпечення адекватних надходжень до державного та місцевих бюджетів; скорочення тіньової економіки шляхом оптимізації оподаткування; збільшення частки податкових доходів у загальних доходах бюджету без створення надмірного податкового тиску; зміцнення державних фінансів через збільшення податкових надходжень; вдосконалення структури оподаткування, підвищення рівня сплати ключових податків для досягнення фіскальної збалансованості та подолання дисбалансів у бюджеті [9, с. 438].

Податок на додану вартість (ПДВ) виступає важливим інструментом наповнення державного бюджету в багатьох країнах з ринковою економікою. Цей непрямий податок, який регулюється розділом V Податкового кодексу України, ефективно впливає на регулювання зовнішньоекономічної діяльності, сприяючи не тільки фінансовому збагаченню, але й стабілізації макроекономічного середовища в країні.

Чинне законодавство визначає платників ПДВ (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 - Об'єкт оподаткування ПДВ [5]

Об'єктом оподаткування є операції платників податку (Додаток Б).

Сучасна наукова література відзначає відсутність єдиної концепції щодо класифікації функцій акцизного податку, який є ключовим елементом фінансової політики. Як вказують Л. Юрчишена та Ю. Шевчук, адміністрування акцизного податку включає комплексне та системне виконання його функцій, пріоритетність яких визначається в залежності від фінансової політики держави. Виділяють такі основні функції акцизу: фінансова — націлена на мобілізацію податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів; регулююча — спрямована на забезпечення балансу рівня споживання підакцизних товарів за рахунок включення акцизу в ціну; контрольна — забезпечує виконання фінансової функції

згідно з плановими показниками бюджету [40, с. 104]. Крім основних, акцизний податок також виконує розподільчі та соціальні функції.

Основні ознаки акцизного податку включають: його статус як загальнодержавного податку; непрямий характер; застосування лише до конкретно визначених підакцизних товарів, здебільшого високорентабельних; включення в ціну реалізації товарів, що збільшує їх вартість.

Також важливо відзначити, що акциз відрізняється від податку на додану вартість (ПДВ) такими особливостями: акциз оподатковує тільки товари і не стосується робіт та послуг; база оподаткування акцизу включає повну вартість товарів; для кожної групи підакцизних товарів встановлена своя ставка; акцизний податок, як правило, сплачується лише один раз, тоді як ПДВ нараховується на всіх етапах руху товарів [30, с. 56]. Ці відмінності підкреслюють специфічну роль акцизного податку в податковій системі, зокрема його вплив на фінансову стабільність та регулювання споживання окремих груп товарів.

Дослідження акцизного податку в Україні вказує на його важливість у контексті формування загальної податкової системи країни. Акцизний податок виступає не тільки як значне джерело доходів державного бюджету, але й як ефективний інструмент державного регулювання виробництва та обігу підакцизних товарів.

У сучасних умовах, особливо в контексті воєнного стану, стає актуальним подальше вдосконалення правового регулювання акцизного оподаткування. Зокрема, це включає:

Посилення регулюючих функцій акцизного податку для адаптації до змінюваних умов економічного середовища.

Спрощення податкових процедур для платників податків, щоб знизити адміністративне навантаження та витрати на дотримання податкових норм.

Встановлення фінансово обґрунтованих податкових пільг, які б повинні мати чіткі критерії для отримання та суворий контроль за їх цільовим використанням.

Адаптація до норм права Європейського Союзу щодо гармонізації бази та об'єктів оподаткування, термінології та податкових ставок, що сприятиме інтеграції України у європейський економічний простір.

Впровадження електронної системи оподаткування та використання цифрових технологій для маркування товарів, що покращить прозорість і ефективність процесу збору акцизів.

Ці заходи сприятимуть не тільки покращенню фіскальної ефективності акцизного податку, але й забезпечать більшу справедливість і прозорість його застосування, а також допоможуть адаптуватися до економічних викликів сучасності, зокрема у воєнний час.

1.2. Нормативно-правове регламентування та інформаційне забезпечення оподаткування експортно-імпортних операцій в Україні в контексті акцизного податку, митного збору та податку на додану вартість

В контексті розвитку України як незалежної правової держави одним з основних завдань є дотримання міжнародних правових норм та інтеграція цих стандартів у власне законодавство. Центральним елементом у досягненні цієї мети є боротьба з корупцією, "тіньовим" ринком та контрабандою, що не тільки зміцнює правову систему країни, але й сприяє збільшенню доходів до державного бюджету [27, с. 31].

У сфері митного адміністрування Україна вживає заходів, спрямованих на впровадження міжнародних норм, зокрема умов СОТ щодо спрощення торговельних процедур. Це охоплює ризик-менеджмент, аудит після митного оформлення, систему уповноваженого економічного оператора, введення системи "єдиного вікна", а також використання послуг митних брокерів. Такі ініціативи мають на меті спрямування митного законодавства України до виконання вимог і рекомендацій СОТ і ЄС, що є важливим кроком до міжнародної інтеграції.

Податкова політика України в області зовнішньоекономічної діяльності історично балансувала між фіскальними та регулятивними функціями, варіюючи

підходи до стимулювання чи обмеження імпорту та експорту певних товарів. У глобальному контексті, сучасні тенденції вказують на перехід до спрощення адміністрування податків, зокрема в зовнішньоторговельній сфері, включаючи зменшення впливу протекціоністських мит та оптимізацію через використання офшорних зон. В умовах євроінтеграції фіскальна функція поступово втрачає своє первісне значення, адже ЄС закликає до зниження чи скасування багатьох тарифних Митний збір в Україні, який стягується при переміщенні товарів через митний кордон, є важливим джерелом доходів для державного бюджету і виконує функції контролю за ввозом та вивозом товарів.

Щодо імпорту, українське законодавство передбачає, що податкові зобов'язання з податку на додану вартість (ПДВ) виникають з моменту подання митної декларації. Імпортери мають сплатити ПДВ до або в день подання митної декларації, що допомагає уникнути затримок у митному оформленні та забезпечує своєчасне поповнення бюджету.

У контексті експорту, вітчизняне законодавство звільняє вивезення товарів з України від ПДВ, стимулюючи виробників до активізації міжнародної торгівлі і підвищення конкурентоспроможності їхньої продукції на зовнішніх ринках.

Імпортовані товари на митну територію України, чия митна вартість перевищує 150 євро, підлягають оподаткуванню. Це забезпечує додаткові надходження в бюджет та регулює обсяг імпорту. Для спрощення митних процедур деякі підприємства можуть отримати статус уповноваженого економічного оператора, що дозволяє їм швидше переміщати товари через кордон.

Усі ці заходи вказують на постійну роботу України щодо інтеграції міжнародних стандартів та вдосконалення внутрішнього законодавства для ефективного регулювання економічної діяльності та інтеграції країни в світову торгівельну систему.

Імпортери в Україні мають дотримуватися певних норм при розрахунках податку на додану вартість (ПДВ). База оподаткування ПДВ визначається виходячи з договірної (контрактної) вартості товарів, яка не може бути нижчою за

митну вартість, включаючи мито та акцизний податок. При перерахунку вартості імпортованих товарів у гривні використовується курс Національного банку України, що діє на дату подання митної декларації.

Крім того, імпортери мають право на "імпортний" кредит з ПДВ, що залежить від умови сплати ПДВ на митниці та наявності податкової накладної, що підтверджує цю сплату. Податковий кредит відображається в певних розділах податкової декларації з ПДВ, залежно від відсоткової ставки. Важливо зазначити, що правило "1095 днів", що дозволяє відстрочку податкового кредиту, на імпортний ПДВ не поширюється. Своєчасна сплата імпортного ПДВ є обов'язковою для уникнення негативних наслідків, таких як втрата можливості віднести суму ПДВ до податкового кредиту. Варто також знати про різні ставки ПДВ, що застосовуються до різних товарів, наприклад, імпорт медичних товарів оподатковується за зниженою ставкою 7 % за умови дотримання певних критеріїв.

У контексті експортних операцій в Україні, їх регулювання відбувається згідно з Податковим кодексом України та іншими релевантними законами. Експортери користуються пільгою у вигляді нульової ставки ПДВ на експортні продажі, а також мають можливість отримати відшкодування вхідного ПДВ, що було сплачене при придбанні товарів, призначених для експорту. Ці заходи мають на меті підтримку експортної діяльності та зовнішньої торгівлі [6].

Щодо обчислення податкової бази для експортних операцій, то вона визначається як договірна вартість товарів, яка вказується в митній декларації, оформленій відповідно до Податкового кодексу України. Ця вартість фіксується у графі 42 "Ціна товару" експортної митної декларації і конвертується в гривні за курсом Національного банку України на момент подачі декларації. Далі, ця вартість відображається у графі 7 експортної податкової накладної та у рядку 2.1 податкової декларації з ПДВ.

Важливо зауважити, що момент нарахування податкових зобов'язань за експортом не збігається з часом отримання доходів у бухгалтерському обліку. Податкові зобов'язання виникають на дату оформлення вивізної митної

декларації, яка є підтвердженням перетину товаром митного кордону України, оформленого згідно з митними правилами. Ключовим моментом є завершення митного оформлення.

День оформлення митної декларації встановлюється двома шляхами: для електронного декларування це день підписання електронної митної декларації електронним цифровим підписом посадовою особою митного органу. У випадку паперової митної декларації це день, коли посадова особа проставляє відбиток особистої номерної печатки на документі [15, с. 92].

На перший погляд, здається, що війна впливає на митний режим головним чином через зміну торгових потоків та вартості товарів. Проте, митна політика має більш глибокі наслідки на економіку та безпеку країни, що варто розглянути. Найбільш очевидним наслідком повномасштабної війни є зміна торгових потоків. Україна, як країна, що перебуває в стані війни, змушена коригувати свою митну політику в залежності від ситуації на фронті та стану зовнішньої торгівлі. Наприклад, у разі блокади ворогом окремих територій, де працюють підприємства з високим відсотком експорту, держава може змінити митні ставки для імпорту аналогічних товарів, щоб зменшити залежність від поставок з цих територій. З початком повномасштабного вторгнення на територію України, затверджено значний обсяг нормативно-правових актів для спрощення порядку оформлення товарів та транспортних засобів. Такі дії спрямовані на спрощення перетину товарів, оперативне, безперешкодне та повноцінне забезпечення населення України та Збройних Сил України всім необхідним у такий складний час [5]. В результаті блокування морських портів, відбувся ряд змін в структурі ланцюгів поставок, акцент зміщується на поставки залізничним та автомобільним транспортом. Для оптимізації процесу проходження товарів було здійснено низку заходів: скорочено контрольні процедури, введено окремі смуги для транспортування товарів, перерозподілено персонал, збільшено кількість митників у пунктах пропуску та покращено комунікацію між керівництвом постів та старшими оперативними змінами з

представниками волонтерських організацій для своєчасного отримання даних про надходження гуманітарної допомоги [6].

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 174 від 1 березня 2022 року «Про деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану», пропуск гуманітарних вантажів через митний кордон відбувається безпосередньо в місцях перетину. Вантажі оформлюються через подання декларацій в паперовій чи електронній формі відправником, при цьому виключено застосування нетарифних регуляторних заходів та необхідність оформлення гарантійних листів. Це значно спрощує та прискорює процес оформлення гуманітарних вантажів із застосуванням інформаційних систем митниці.

Додатково, згідно з постановою КМУ від 27 грудня 2022 року № 1466 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2023 рік», на період воєнного стану введено особливі умови, що стосуються ліцензування та квотування зовнішньоекономічної діяльності.

Воєнний стан спричинив численні зміни до переліку товарів, на експорт яких застосовуються ліцензії та квоти. Суб'єкти господарювання, зацікавлені у експорті цих товарів, мають звертатися до Міністерства економіки України для отримання відповідних ліцензій.

Додатково, у відповідь на економічні та соціальні виклики, були зроблені зміни в оподаткуванні деяких товарів. Деякі з них були звільнені від митних та інших податкових платежів у контексті експортно-імпортних операцій, що є частиною зусиль з мінімізації фінансового тягаря на бізнес та сприяння стабільності в економіці (табл. 1.2).

З огляду на ситуацію в Україні станом на березень 2023 року, уряд вжив заходів щодо регулювання експорту деяких ключових товарів, враховуючи їх стратегічне значення та потреби внутрішнього ринку. Зокрема, було встановлено заборону на експорт ряду товарів, які включають сіль, придатну для споживання людьми, кам'яне вугілля, антрацит, брикети та інші види твердого палива, рідке паливо (мазут), природний газ українського походження, паливну деревину у

формі полінів та колод, а також срібло, золото та відходи чи брухт, що містять дорогоцінні метали або їх сполуки.

Таблиця 1.2 - Зміни в оподаткуванні експортних / імпорتنих операцій [30]

Вид товару	Зміни в оподаткуванні
Прокат плаский з інших легированих сталей, скло безпечне, оптичні прилади для слідкування, апаратура для приймання/передачі голосу, зображення, безпілотні літальні апарати без озброєння, метеостанції, броньовані автомобілі	Звільнення від сплати ввізного мита та ПДВ при виконанні умови, що кінцевий отримувач: Міністерство оборони України, ЗСУ, правоохоронні органи та інші військові організації, територіальні формування громад. Від сплати акцизного збору звільняються лише броньовані автомобілі, оскільки інші товари не піддаються, а тому акцизним податком не оподатковуються.
Вантажні автомобілі, автомобілі легкові, мотоцикли, причепи/напівпричепи та транспортні засоби для перевезення пасажирів у кількості до 10 осіб.	Звільнення для фізичних осіб (некомерційних організацій) з 01.04.2022 за умови, що такі транспортні засоби не походять з країни-окупанта/агресора та/або не ввезені з країни-окупанта/агресора та/або окупованої території.
Товари для цілей національної оборони згідно з п. 29 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про оборонні закупівлі»	Звільнення від сплати ПДВ та ввізного мита на період дії воєнного стану. Акцизний податок сплачується, якщо товар є об'єктом оподаткування.
Продукти харчування, які є соціально значущі, медичні вироби та лікарські засоби із встановленими Кабінетом Міністрів України фіксованими цінами (постанова КМУ № 341 від 20 квітня 2020 р.)	Звільнення від сплати ввізного мита на період дії воєнного стану. Акцизний податок та ПДВ сплачується, якщо товар є об'єктом оподаткування.
Товари, що ввезені платниками єдиного податку 1, 2 та 3 груп (ставка 2% або 5%)	Умовою звільнення від оподаткування ПДВ та ввізного мита є ввезення таких товарів і вільний обіг на території України. Звільнення не поширюється на етанол та інші алкогольні дистиляти, алкогольні напої, пиво (крім квасу, ферментованого «на місці»), тютюнові вироби, тютюн, промислові заміники тютюну, рідини, що використовуються в електронних сигаретах. Акцизний податок з таких товарів сплачується.

Ці заходи були впроваджені з метою збереження критично важливих ресурсів для забезпечення потреб населення та економіки країни у складних умовах воєнного стану. Тим не менш, процес митного оформлення для експорту цих товарів, якщо він все ж здійснюється в рамках дозволених винятків, проводиться згідно із звичайним довоєнним порядком. Це означає, що,

незважаючи на обмеження, усі процедури повинні відповідати стандартам, які діяли до введення воєнного стану.

Війна також може спровокувати зміну попиту на товари та послуги, зниження виробництва, збільшення державних витрат на оборону, гуманітарну допомогу та реконструкцію. У цьому контексті, митна політика може стати інструментом для підтримки тих галузей економіки, які мають стратегічне значення для держави, а також для забезпечення безпеки національного ринку. Окрім того, митна політика може бути важливим інструментом для захисту національних інтересів та забезпечення національної безпеки. Умови війни можуть призвести до зміни геополітичної ситуації, зміни торговельних партнерів, збільшення ризиків національної безпеки. В цьому випадку, митна політика може бути важливим інструментом для захисту економіки та забезпечення безпеки національного ринку. Наприклад, митні бар'єри можуть бути введені для зменшення імпорту товарів, які становлять загрозу національній безпеці, або для забезпечення конкурентного середовища на ринку.

Загалом можна позитивно відзначити діяльність Державної митної служби України в умовах воєнного стану. Відбулося своєчасне реагування на виклики, зумовлені повномасштабним вторгненням на територію України. Насамперед відбулися зміни в нормативно-правовому забезпеченні, порядку оформлення товарів та транспортних засобів, що дало змогу своєчасно забезпечити населення та військових необхідними товарами, транспортними засобами. Ефективна митна політика і в подальшому залежатиме від вдосконаленням нормативно-правового забезпечення, зважаючи на євроінтеграційний напрям України. Отже, можна зробити висновок, що митна політика в умовах повномасштабної війни має значний вплив на економіку та безпеку країни. Важливою є ретельна аналітика ситуації на зовнішньому ринку та на фронті, врахування стратегічних інтересів держави та забезпечення національної безпеки. Митна політика може бути важливим інструментом для підтримки економіки та безпеки держави в умовах повномасштабної війни.

1.3. Критичний огляд наукових публікацій з проблематики оподаткування експортно-імпортних операцій

Розглянемо найбільш значні наукові публікації з проблематики податкування експортно-імпортних операцій.

Дисертація Л.І. Прокіпчук присвячена систематизації теоретичних та методологічних засад адміністрації митних платежів в рамках реформ митної політики країни. Автор детально розглядає існуючі практики управління митними платежами, основні тенденції розвитку та ключові аспекти митної політики в Україні. В рамках дослідження виокремлюються практичні рекомендації для поліпшення системи адміністрування митних платежів та створено структурно-логічну модель механізму адміністрування з чітко визначеними напрямками дій, функціями, залежними функціями та методами впливу.

Прокіпчук також формулює стратегічні напрямки розвитку системи адміністрації митних платежів та висуває концептуальні засади для її вдосконалення в умовах реформ. Він вказує на можливості застосування європейського досвіду в адмініструванні митних платежів в Україні, що передбачає адаптацію до найкращих практик та стандартів ЄС. Дисертаційна робота вносить значний вклад у поглиблення розуміння та оптимізації митної системи України, сприяючи її подальшому реформуванню.

Монографія, авторство якої належить А.О. Монаєнко та Н.І. Атаманчук [22], зосереджена на аналізі складних та дебатних аспектів правового регулювання акцизного оподаткування в Україні. У роботі детально розглянуто історичні аспекти формування і адміністрування акцизного податку, описано його основні характеристики та особливості; вивчено механізми оподаткування продукції, яка підпадає під акциз, такої як етиловий спирт, спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби, промислові аналоги тютюну, рідини для електронних сигарет, пальне, транспортні засоби та електроенергія. Автори також приділяють увагу аналізу іноземного досвіду та розробці пропозицій щодо покращення податкової політики в Україні в сучасних умовах.

У науковому контексті, який лягає в основу дослідження акцизного оподаткування в Україні, слід зазначити дисертаційну роботу М.Д. Казацької [14], де автором розглянуто актуальні положення податкового законодавства, що стосуються акцизного податку, та внесено пропозиції до його вдосконалення з врахуванням європейського права та законодавства країн ЄС.

Також варто відмітити докторську дисертацію М. Сіренка [29], присвячену комплексному теоретичному та практичному аналізу правового регулювання акцизного оподаткування. Автор дослідив відмінності між реалізацією акцизного податку та податку на додану вартість, визначив особливості пільг за акцизним податком, а також наголосив на необхідності вдосконалення термінологічного базису, використовуваного в цій сфері, та властивій акцизному податку вибірковості.

У дисертаційній роботі С. Кононенка, присвяченій адміністративно-правовим основам адміністрування податків у сфері обігу підакцизних товарів, ретельно висвітлено сутність цього процесу. Визначені основні цілі, завдання, функції та принципи адміністрування податків, розкрита роль та склад системи суб'єктів, які беруть участь у цьому процесі. Також проаналізовано об'єкти та предмети оподаткування, різні форми, методи та процедури, що застосовуються в адмініструванні акцизів, виокремлено актуальні проблеми у цій сфері та намічено напрями для подальшого вдосконалення адміністративного законодавства.

Американський професор Джон Ф. Дью висвітлює, що традиційна британська концепція акцизів, яка активно застосовується у багатьох країнах Британської Співдружності, визначає акцизний податок як платіж з виробництва товарів виключно в межах країни, не застосовуючи його до послуг. Проте сучасне розуміння акцизів значно ширше, охоплюючи специфічні товари та діяльності, як у виробництві, так і в продажі, включаючи імпортовані товари та застосування як специфічних, так і адвалорних ставок [43, с. 1].

С. Кноссен визначає ключові особливості акцизного оподаткування, зокрема вибірковість об'єктів оподаткування, дискримінацію при призначенні податків та часте використання кількісного вимірювання для визначення

податкових зобов'язань. Він зазначає, що системи акцизів охоплюють різні специфічні податки, збори та платежі, пов'язані з такими товарами та діяльностями, як тютюнові вироби, алкоголь, азартні ігри, забруднення, використання транспортних засобів та інше [42, с. 2].

М. Кучерявенко висуває думку, що акцентування на включенні акцизного податку до ціни підакцизних товарів не є унікальною особливістю цього виду податку, оскільки така практика типова для багатьох видів оподаткування. Важливо зосередитись на тому, як акцизний податок впливає на формування кінцевої ціни товарів, що, на його думку, є більш визначальним для розуміння механізму дії цього податку [20, с. 359].

Д. Гетманцев в своєму дослідженні класифікує акцизи, виділяючи три основні групи в залежності від функцій, які вони виконують. Перша група включає традиційні акцизи, такі як на алкоголь та тютюнові вироби, визначені довготривалою історією оподаткування цих товарів, з високим доходом та чітко визначеним колом виробників. Друга група об'єднує акцизи на паливо-мастильні матеріали, які слугують не лише для фіскальних цілей, але й в якості платежу за користування дорогами та корекцію впливу на довкілля. Третя група охоплює акцизи на люксові товари, які спрямовані на перерозподіл доходів серед більш заможної частини населення і можуть виконувати інші цілі, такі як стимулювання виробництва трудомістких або капіталомістких продуктів, підтримка місцевих виробників або покращення зовнішньоторговельного балансу через акцизи та митні збори на імпорتنі товари [12; с. 264].

Сучасна фінансово-правова література часто обмежується визначенням основних непрямих податків, акцентуючи лише на ПДВ, акцизному податку та миті, що є ключовими податками у цій категорії. Значущі відмінності між акцизним податком та ПДВ чітко визначив М. Кучерявенко, і вони все ще залишаються релевантними. Акцизний податок є цільовим податком, пов'язаним із конкретними підакцизними товарами, в той час як ПДВ включає ширший спектр товарів, робіт та послуг. Акциз сплачується за певні високорентабельні товари, а ПДВ обкладає весь обіг товарів. Також акциз тісно пов'язаний з

митними платежами, особливо при імпорті товарів, тоді як ПДВ має єдину ставку і застосовується на кожному етапі обігу товарів. Окрім того, акцизи регулюються окремими законами, що деталізують ставки для кожного типу підакцизної продукції, на відміну від ПДВ, який характеризується універсальністю і застосовується майже до всіх споживачів, в той час як акциз має вибірковий характер і сплачується тільки споживачами підакцизних товарів [22, с. 364–365]. Ці відмінності також підтверджує Г. Бех [4, с. 117–118], подаючи схожі аргументи щодо різниці між цими двома типами податків.

У роботі Панасюк В.М., Птащенко О.М., Клак О., та Трубіцина О. [26] проведено глибокий аналіз основних аспектів експортно-імпортних операцій, їх обліку та оподаткування з урахуванням сучасних стандартів та міжнародних норм. Авторами виокремлено ключові принципи податкової політики в рамках зовнішньоекономічної діяльності та надано детальний алгоритм для ефективної роботи суб'єктів господарювання. Також представлено аналіз поточної державної політики у сферах оподаткування та обліку, що дозволяє визначити основні напрями розвитку та розробити прогнози для майбутнього. Особливу увагу приділено тенденціям у розвитку митної справи на основі аналізу сучасного митного середовища.

Важливу роль у дослідженні займає аналіз впливу російсько-українського конфлікту на стратегію розвитку міжнародної економічної діяльності України, що спричинило переорієнтацію на європейські ринки. Актуальність адаптації системи оподаткування до європейських стандартів особливо зросла з огляду на активізацію процесів євроінтеграції в контексті воєнного стану в країні. Мета дослідження полягає в аналізі змін у сфері експортно-імпортних операцій, ініційованих військовими діями, та в розробці рекомендацій для спрощення обліку цих операцій в умовах зміни правового середовища. У результаті було виявлено зміни в оподаткуванні та обліку зовнішньоекономічних операцій, спровоковані воєнним станом, що підкреслює потребу у відстеженні цих трансформацій для забезпечення сталого розвитку бізнесу в нових умовах.

У дослідженні М.Ю. Білінець [4] зосереджено увагу на аналізі категорії "митна безпека" з перспективи вітчизняних науковців і законодавчих норм. Визначено її роль у системі економічної безпеки держави та взаємозв'язок з іншими складовими цієї системи, такими як виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна та фінансова безпека. Автор вказує на основні завдання митної безпеки, які включають забезпечення стабільності держави. Також в роботі проведено оцінку стану митної безпеки за допомогою кількох індикаторів: частка митних платежів у доходах і податкових надходженнях держбюджету, номінальний рівень митного навантаження на економіку, рівень збираності митних платежів, митне навантаження на імпорт, та стан протидії митним правопорушенням.

Робота Т.М. Бороденко [5] акцентує на значенні адміністрування митних платежів у контексті геополітичної напруженості та світової економічної нестабільності. Автор вважає, що уряди повинні зосередитись на політиці, яка сприяє збереженню та збільшенню бюджетних доходів через ефективне адміністрування митних платежів. В роботі обговорюються ключові терміни, сучасний стан адміністрування митних платежів, їх роль у доходах держбюджету та фактори, що впливають на рівень надходжень. Також наголошено на потребі створення наднаціональної системи міжвідомчої електронної взаємодії для боротьби з ухиленням від сплати митних платежів.

У дослідженні Т.М. Бороденко [6] підкреслюється важливість реформування митної діяльності в контексті глобалізації. Автор акцентує на необхідності інтеграції сучасних інформаційних технологій та розвитку інноваційної інфраструктури, які мають бути підкріплені кваліфікованими кадрами митних органів. Ці зміни вимагають від митниць швидкої адаптації до нових умов ведення зовнішньої торгівлі. Стаття також охоплює діяльність Європейського Союзу як Митного союзу, розглядаючи взаємодію України з Всесвітньою митною організацією. Обговорюються зобов'язання України щодо

впровадження стандартів автоматизації, протидії контрабанді та виконання конвенцій ВМО.

У роботі Т.М. Бороденко та К.М. Левченко [7] розглядаються особливості митної політики України під час воєнного стану. Автори проводять аналіз зовнішньої торгівлі України на фоні війни, включаючи обсяги надходження митних платежів до держбюджету та структуру імпорту та експорту, з особливим акцентом на ТОП-5 товарних груп кожного сегмента. Дослідження описує роботу Державної митної служби в умовах воєнного стану та надає рекомендації для оптимізації митної політики в цей непростий період.

У роботі Гапонюк М.А. та Бороденко Т.М. [10] аналізується еволюція електронної митниці, яка стала відповіддю на виклики, породжені глобалізацією та зростаючою складністю міжнародної торгівлі. Автори вказують на необхідність модернізації митних процесів, щоб вони відповідали потребам швидкісного бізнес-середовища та забезпечували ефективність і безпеку транскордонних ланцюжків поставок. Традиційні паперові митні процедури, які були повільними та схильними до помилок, стали застарілими у світлі нових вимог.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, таких як аналітика даних, штучний інтелект, та цифрові платформи, дозволив митним органам перехід від традиційних методів до автоматизованих та цифрових процесів, які базуються на обробці даних. Використання стандартизованих форматів даних, як-от Модель даних Всесвітньої митної організації, сприяло гладкому обміну даними та співпраці між митними системами на національному та міжнародному рівнях. Це стало ключем до більш ефективної інтеграції глобальних ланцюжків створення вартості і важливим кроком у забезпеченні глобальної митної безпеки.

У роботі Пономарьової Я., Новик М. [26] ретельно аналізуються податки і збори як обов'язкові платежі, які необхідно сплачувати фізичним та юридичним особам згідно із законодавством. Ці платежі спрямовані на забезпечення фінансових потреб держави та реалізацію соціально-економічних програм. Особлива увага приділяється митним платежам, які є необхідними при

переміщенні товарів через митний кордон країни та виконанні митних операцій, таких як імпорт, експорт, чи транзит.

Митні платежі відіграють ключову роль у системі податків і зборів України, становлячи значну частку доходів державного бюджету. Вони не лише сприяють фінансуванню держави, але й є ефективним інструментом у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, митні платежі мають велике значення у боротьбі з контрабандою та незаконним переміщенням товарів через державний кордон, що підтверджує їхню важливість як стратегічного елемента національної безпеки та економічного розвитку країни.

Узагальнення критичного огляду наукових публікацій з проблематики податкування експортно-імпортних операцій наведено у Додатку Д.

Розділ 2. КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НАДХОДЖЕННЯМИ ВІД АКЦИЗІВ ТА МИТНОГО ЗБОРУ

2.1. Оцінка значення акцизного податку та податку на додану вартість з експортно-імпортних операцій для податкових надходжень державного бюджету

Основне завдання держави полягає у забезпеченні гідного рівня життя для своїх громадян. Для цього важливо мати стабільні та постійні фінансові ресурси, які б дозволяли покривати видатки, спрямовані на задоволення потреб населення. Відповідні кошти формуються через бюджетну політику уряду, яка включає в себе розробку та виконання стратегій щодо фінансування державних програм та управління бюджетним дефіцитом. Особливо це стає актуальним в умовах глобальних криз, як наприклад пандемія Covid-19 чи військові конфлікти, які вимагають збільшення бюджетних надходжень та пошуку додаткових фінансових ресурсів.

Митні платежі є значною частиною доходів бюджету багатьох країн, включаючи Україну. Ці платежі відіграють важливу роль у фінансуванні держави, а також у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. Ефективне адміністрування митних платежів вимагає добре налагодженої системи взаємодії між митними та податковими органами, щоб мінімізувати ухилення від сплати цих платежів. Досвід країн з розвиненим бюджетним механізмом показує, що така взаємодія може значно підвищити ефективність збору митних платежів, що є критично важливим для підтримки економічної стабільності та розвитку країни.

Адміністрування митних платежів відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності держави, зокрема, України. Цей процес не лише сприяє збору значної частини доходів державного бюджету, але й допомагає попереджати митні правопорушення та створює умови для зовнішньоекономічної

діяльності суб'єктів господарювання. Ефективність цього процесу впливає на загальні доходи державного бюджету та, відповідно, на фінансування різних соціальних та економічних програм.

Розглянемо систему абсолютних та відносних показників для аналізу об'єкту дослідження (табл. 2.1, 2.2).

Таблиця 2.1 - Система абсолютних показників для аналізу об'єкту дослідження

№ п/п	Назва показника	Формула	Одиниці виміру	Економічна інтерпретація
АБСОЛЮТНІ ПОКАЗНИКИ				
1.	обсяг ПДВ	Дані Держмитслужби	млн. грн	Надходження до зведеного бюджету від адміністрування ПДВ
2.	обсяг митних платежів (МП)	Дані Держмитслужби	млн. грн	Надходження до зведеного бюджету від адміністрування митних платежів
3.	обсяг митних зборів (МЗ)	Дані Держмитслужби	млн. грн	Надходження до зведеного бюджету від адміністрування митних зборів
4.	обсяг доходів зведеного бюджету (Д)	Дані міністерства фінансів	млн. грн	Загальні надходження до зведеного бюджету
5.	обсяг податкових надходжень (П)	Дані міністерства фінансів	млн. грн	Надходження до зведеного бюджету від адміністрування

Таблиця 2.2 - Система відносних показників для аналізу об'єкту дослідження

№ п/п	Назва показника	Формула	Одиниці виміру	Економічна інтерпретація
ВІДНОСНІ ПОКАЗНИКИ				
1.	частка ПДВ	$\text{ПДВ:П.} \cdot 100$	%	частка ПДВ у загальному обсязі податкових надходжень Зведеного бюджету
2.	частка митних зборів	$\text{МЗ:П.} \cdot 100$	%	частка митних зборів у загальному обсязі податкових надходжень Зведеного бюджету
3	частка митних платежів	$\text{МП:П.} \cdot 100$	%	частка митних платежів у загальному обсязі податкових надходжень Зведеного бюджету
4	Темпи приросту абсолютних показників	$A_i:A_{i-1} \cdot 100 - 100$	%	Показує зростання або зменшення показника відносно попереднього періоду

Поточна воєнна ситуація значно впливає на зовнішньоекономічну діяльність України. Зупинка торгівлі через військові дії, знищення виробничих потужностей, міграція робочої сили, втрата контролю над південними територіями, що призвело до перешкод в аграрному секторі, та обмеження доступу до морських портів серйозно знижують обсяги виробництва та експорту. Згідно з прогнозами Світового банку, до кінця 2024 року очікується різке падіння експорту на 80% і імпорту на 70% [32, с. 68]. Це не тільки глибоко впливає на економіку України, але й спричиняє глобальні гуманітарні наслідки, оскільки Україна є одним із світових лідерів з експорту соняшникової олії та зерна. Відсутність можливості експорту цих товарів створює ризик голоду у різних регіонах світу, підкреслюючи масштабність впливу воєнного конфлікту на глобальне продовольство.

Важливою та значною підтримкою з боку інших держав є введення певних пільг щодо українського експорту. У табл. 2.1 відображено перелік основних країн-партнерів, що ввели запровадили пільгове оподаткування товарів і послуг з України.

Таблиця 2.2 - Окремі податкові пільги провідних країн-партнерів щодо українського експорту, впроваджені після 24.02.2022 р. [34].

Країна	Дата імплементації	Тип пільги
Велика Британія	26.04.2022	Скасували усі мита та обмеження на український імпорт строком на 1 рік
Канада	08.05.2022	Скасували усі мита та обмеження на український імпорт строком на 1 рік
США	28.05.2022	Скасування мита на імпорт сталі з України
Країни Європейського Союзу	04.06.2022	Скасували усі мита на український імпорт строком на 1 рік
Австралія	05.07.2022	Скасували усі мита на український імпорт строком на 1 рік

Інтернаціональна підтримка України у вигляді пільг щодо її експорту відіграє важливу роль у зміцненні економіки країни, особливо у складний період військового конфлікту. Пільги сприяють полегшенню доступу українських товарів на міжнародні ринки, забезпечуючи виробникам можливості для зростання та розвитку навіть під час війни.

Зокрема, Велика Британія значно підтримала Україну, скасувавши всі мита та обмеження на український експорт з квітня 2022 року. За словами Департаменту міжнародної торгівлі Британії, таке рішення допомагає українським виробникам товарів, таких як ячмінь, птиця та мед, підтримувати та розширювати свою діяльність в умовах війни [34, с. 175]. Також Канада, в рамках своєї загальної підтримки України, включаючи військову допомогу, прийняла рішення про скасування всіх мит на українські товари на один рік.

Члени Європейського парламенту також зробили суттєвий крок, вирішивши скасувати ввізні мита на українські промислові продукти, фрукти та овочі, а також анулювати антидемпінгові мита і захисні заходи щодо імпорту на один рік. Ці дії вказують на значну солідарність міжнародної спільноти з Україною, підкреслюючи її ключову роль як європейського кордону між війною та миром, а також важливість забезпечення стабільності в регіоні.

Ця підтримка є життєво важливою не тільки для економічного виживання України, але й для забезпечення продовольчої безпеки в усьому світі, враховуючи її роль як провідного експортера аграрної продукції.

Європейський Союз встановив неprecedентні за масштабом заходи лібералізації торгівлі з Україною, що є виразом всебічної підтримки з боку країн-партнерів. Ці заходи мають на меті сприяти відновленню стійкості та підвищенню конкурентоспроможності української економіки, а також відкрити нові можливості для підприємців [32, с. 79]. Особливо значущим кроком стало рішення Президента США Джо Байдена від 28.05.2022 р., який скасував 25% мита на імпорт сталі з України, введені його попередником. Такі дії були спрямовані на підтримку української сталеварної промисловості, значно пошкодженої війною, щоб допомогти зберегти галузь, яка є ключовою для економіки країни [26].

На слід США, Австралія 5 липня 2022 року також скасувала мита на український імпорт на один рік, що сприятиме покращенню двосторонніх відносин та розвитку українського бізнес-середовища [21].

Крім торговельних пільг, Україна також отримує значну грошову, збройну допомогу, а також прихисток для вимушено переселених осіб від багатьох країн, включаючи Швейцарію, Японію, Чехію, Литву, Латвію, Естонію та Нідерланди.

На внутрішньому фронті, у зв'язку з військовими діями, Україна двічі вносила зміни до Податкового кодексу, зокрема стосовно основних аспектів оподаткування з 24 лютого 2022 року до 1 квітня 2022 року, а також в період від 1 квітня 2022 року до 1 липня 2022 року, що відображено у Додатку Е [21, с. 242]. Для протидії російській пропаганді та іншим видам інформаційного впливу, Державний комітет телебачення і радіомовлення України видали Наказ №94 про припинення видачі та зупинення дії дозволів на ввезення видавничої продукції з території держави-агресора та тимчасово окупованих територій [21].

Міжнародна підтримка України через лібералізацію торгівлі має вирішальне значення для відновлення її економіки та підтримки стійкості в умовах військового конфлікту. Зокрема, дії, такі як скасування мит Сполученим Королівством на український експорт і подібні кроки від США щодо імпорту сталі, є значними та вказують на всебічну підтримку з боку міжнародної спільноти. Ці кроки допомагають українським підприємцям не лише підтримувати свою діяльність, але й розширювати її на глобальному рівні.

Знімання митних бар'єрів також з боку Канади та Австралії демонструє солідарність та визнання важливості України як торгового партнера. Ці дії не лише покращують торговельні відносини, але й відкривають нові ринки для українських товарів, що може сприяти швидшому відновленню національної економіки.

Водночас внутрішні реформи в Україні, зокрема зміни в Податковому кодексі, спрямовані на адаптацію до воєнного стану та зміни умов зовнішньоекономічної діяльності, відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та прозорості фінансових потоків. Це дозволяє уряду краще

реагувати на нагальні потреби та забезпечувати ефективне використання ресурсів під час кризи.

Рішення України про припинення ввезення видавничої продукції з держави-агресора та інші інформаційно-захисні заходи також важливі для збереження національної безпеки та культурної цілісності країни у складні часи. Ці заходи показують, як Україна використовує всі доступні інструменти для захисту своєї суверенності та добробуту громадян в умовах воєнного конфлікту.

У зв'язку з воєнним станом, Кабінет Міністрів України рішенням № 291 від 16 березня 2022 року «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 1153 і від 7 березня 2022 р. № 216» скасував оподаткування ПДВ для операцій з імпорту, постачання і цільового використання лікарських засобів, медичних виробів та відповідних допоміжних засобів. Також Міністерство охорони здоров'я України видавало наказ про заборону використання фармацевтичних продуктів, виготовлених у Республіці Білорусь та Російській Федерації [21].

Протягом цього періоду Верховна Рада України ініціювала ряд законопроектів, що передбачали пільгове оподаткування для різноманітних товарів, імпортованих на територію України. Ці ініціативи мали на меті надання підтримки платникам податків та військовим. Серед ініціатив можна виділити:

За період квітня-червня 2022 року було надано податкові пільги на суму 42,1 млрд грн за імпорт різних товарів, включаючи автомобілі, на суму 26,2 млрд грн;

Пільги для платників податків на спрощеній системі склали 13,3 млрд грн;

Зниження митних зборів для підприємств на 2,6 млрд грн;

Пільги на імпорт товарів оборонного призначення досягли 31,4 млрд грн, включаючи відстрочку платежів на суму 4 млрд грн для Міністерства оборони та Збройних Сил України;

Зниження акцизу на сировину для виробництва підакцизних товарів (переважно тютюну) становило 28,1 млрд грн;

Нові пільги на відновлення енергосистеми та забезпечення електроенергією, включаючи імпорту генераторів, у листопаді-грудні 2022 року становили 4,8 млрд грн.

Встановлення 7% ставки ПДВ та нульової ставки акцизу на пальне спричинило зменшення надходжень цих податків з імпорту пального на 60 млрд грн [24]. Ці фіскальні заходи були критично важливими для підтримки стабільності країни в умовах війни.

Наразі забезпечення стійкості та обороноздатності в умовах війни передбачає не лише військові, а й гуманітарні заходи, серед яких важливе місце займає імпорту необхідних товарів. Для спрощення та прискорення процесу ввезення таких товарів від міжнародних донорів було встановлено спеціальний порядок. Це стосується як гуманітарної допомоги, так і забезпечення паливом потреб населення та військових формувань.

Відповідно до діючих регуляцій під час воєнного стану, бензин та газ, що використовуються для транспорту, оподатковуються акцизним податком у розмірі 0,00 євро за 1000 літрів, тоді як нафта та нафтопродукти – за ставкою 7%. Також товари, які можуть включати бронежилети, каски, матеріали для їх виробництва, а також інші товари подвійного використання, такі як переносні радіостанції, БПЛА, біноклі, монокуляри, прилади нічного бачення та інші, можуть ввозитися без застосування нетарифного регулювання, якщо вони вважаються гуманітарною допомогою і супроводжуються гарантійним листом від кінцевого користувача, до яких належать органи військового управління, правоохоронні та інші військові формування [21].

До 1 липня 2022 року імпортери стикалися з суттєвими обмеженнями на здійснення розрахунків за товари через запроваджені Національним банком України воєнні обмеження. Зокрема, на період дії воєнного стану було заборонено транскордонні перекази валютних цінностей та переказ коштів на рахунки банків-нерезидентів за імпорнтні операції, за винятком тих, що стосуються придбання товарів критичного імпорту [26, с. 33].

Однак, починаючи з 1 липня 2022 року, відповідно до внесених змін у Податковий кодекс України, список товарів критичного імпорту було скасовано. Незважаючи на це, певні обмеження для імпорту послуг все ще залишаються в силі. Послуги, роботи, права інтелектуальної власності, а також інші немайнові права, які призначені для продажу і перекази за які контролюються НБУ, були зазначені в постанові Кабінету Міністрів України № 761 від 7 липня 2022 року.

2.2. Аналіз структури і динаміки акцизів та митних зборів в Україні за період 2017-2023 рр.

Активне застосування оподаткування в рамках експортно-імпортних операцій відіграє ключову роль у виконанні численних завдань державної політики. Це включає формування доходів державного бюджету, регулювання структури експорту та імпорту, захист вітчизняних виробників через протекціоністські заходи та забезпечення додаткового доходу для них. Особливо важливим є аналіз впливу митних платежів на доходи державного бюджету України у цьому контексті (табл. 2.4, рис. 2.1, 2.2).

Серед митних платежів особливе фінансове значення має податок на додану вартість (ПДВ), який застосовується до імпорту майже всіх товарних груп, з деякими винятками. Важливо зазначити, що попри значне зростання доходів державного бюджету України у 2022 році на 37,8% у порівнянні з 2021 роком, де значна частина доходів (26,9%) надійшла від закордонних країн та міжнародних організацій, інші показники доходів від митних платежів зазнали зниження. Зокрема, податкові надходження в цілому зменшились на 14,2%, включаючи зниження надходжень від акцизного податку на 47,7%, ПДВ на 33,5% та мита на 31,3%. Тільки надходження від тютюнових виробів зросли, де акцизний податок збільшився на 6,5 млрд. грн., або 153,2%.

Необхідно відмітити, що митними органами ПДВ стягується практично тільки при імпорті товарів та послуг.

У зв'язку з цим, статистичні дані за 2022 рік носять ілюстративний характер, а основним об'єктом дослідження є дані за період 2018-2021 років, що краще відображають реальні тенденції у формуванні фінансових ресурсів державного бюджету, зокрема через митні платежі.

Таблиця 2.4 - Результати роботи митних органів у напрямі забезпечення надходжень митних платежів до Державного бюджету України, 2017–2023 р.р., млрд. грн. [24]

Групи доходів	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Разом доходів, в т.ч.	928,1	998,3	1076,0	1296,9	1787,4	2672
Податкові надходженняч.	753,8	799,8	851,1	1107,1	949,8	1203,5
Акцизний податок з ввезених товарів, в т.ч.	47,7	53,5	57,8	79,6	41,7	74,8
Лікєро- горілчані вироби	1,5	1,9	2,4	3,1	2,2	2,9
тютюнові вироби	0,6	1,1	2,3	12,2	18,9	29,74
транспортні засоби	4,6	11,9	11,0	19,4	3,0	3,39
Пальне	40,9	38,3	42,0	47,8	15,7	38,77
ПДВ з ввезених товарів	295,4	289,8	274,1	380,7	253,1	266,1
Ввізне мито	26,6	29,9	30,2	36,9	23,3	40,5
Разом митних платежів	370,2	373,3	362,4	498,5	321,0	481,5
Питома вага митних платежів, %	39,9	39,8	37,4	33,4	36,6	17,36

Як видно з табл. 2.4, митні платежі у 2019-2020 р.р. майже не змінювались через наслідки Covid-19, а у 2021 р. вони збільшились на 37,55% в порівнянні з 2020 р. У 2022 р. через агресію рф вони зменшилися на 35,61%, а у 2023 р. збільшилися у 1,5 рази в порівнянні з 2022 р.

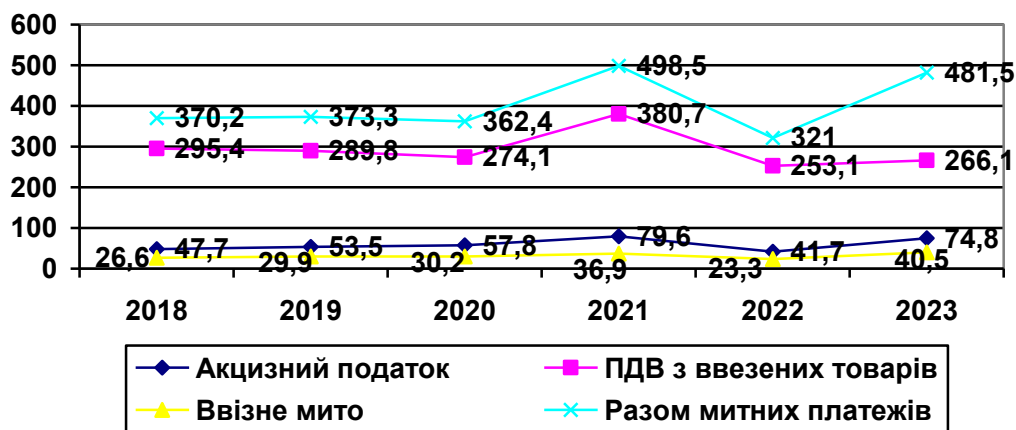

Рисунок 2.1 - Динаміка митних надходжень до державного бюджету України, 2018–2023 рр., млрд. грн. [25]

Як видно з рис.2.1, основний вплив на динаміку митних надходжень має адміністрування ПДВ з імпорту (рис. 2.2).

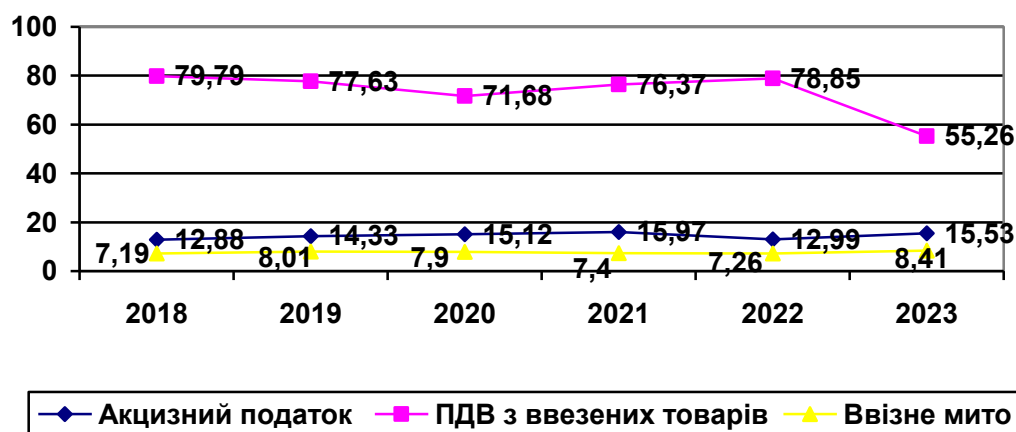

Рисунок 2.2 - Структура митних надходжень до державного бюджету України, 2018–2023 рр., % [25]

Як видно з рис. 2.2, адміністрування ПДВ з імпорту забезпечувало у 2018-2022 р.р від 71,68 до 78,85 % митних надходжень, на акцизний податок припадає 12,88-15,53%, а на ввізне мито - 7,19-8,41%.

При оцінці фінансових результатів слід враховувати значне підвищення індексу споживчих цін у 2022 році, яке досягло 20,2% [21, с. 230]. Цей фактор істотно впливає на реальний ріст доходної частини державного бюджету. В період

з 2018 по 2021 рік обсяг митних платежів, що надходять до державного бюджету України, зріс на 34,7%, формуючи від 37 до 40% усіх доходів бюджету. В той час як інші групи доходів, такі як неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та цільові фонди, мають мінімальне значення в сучасних умовах.

Особливо велике зростання показало надходження акцизного податку з ввезених в Україну підакцизних товарів, яке збільшилось на 66,8%, або на 31,9 млрд грн, підвищивши свою частку у доходах держбюджету з 5,1% до 6,1%. У цей же період було здійснено кілька підвищень ставок акцизного податку на всі категорії підакцизних товарів, включно з паливо-мастильними матеріалами, алкогольними напоями та тютюновими виробами. Незважаючи на те, що акцизний податок має обмежене фіскальне значення, він відіграє ключову роль як інструмент держави у обмеженні споживання товарів, які можуть бути шкідливими для здоров'я (наприклад, алкоголь та тютюн). Саме в категорії тютюнових виробів спостерігалось найбільше зростання акцизного податку за аналізований період – у 19 разів, з 636,7 млн грн у 2018 році до 12167 млн грн у 2021 році.

Також спостерігалися високі темпи зростання за сумарними надходженнями від ввізного та вивізного мита, які склали 41%. Абсолютне збільшення цих надходжень відбулося від 27,1 млрд грн у 2018 році до 38,2 млрд грн у 2021 році, при цьому частка цих платежів у доходах державного бюджету залишалася стабільною на рівні 2,9%.

Одним з найбільших джерел доходів залишається ПДВ, нарахований на товари, що ввозяться на митну територію України. За період з 2018 по 2021 рік, обсяг цих надходжень зріс на 23,9%, що у грошовому вираженні складає 85,3 млрд грн, хоча його частка у доходах державного бюджету зменшилася з 31,8% до 29,4%.

Рік 2023 приніс нові виклики для митних платежів через повномасштабну війну, що розгорілася внаслідок агресії Росії проти України. Війна спричинила застосування воєнного стану, що призвело до зменшення обсягів виробництва,

перегляду логістичних маршрутів, блокування морських портів, закриття повітряного простору та тимчасове припинення роботи деяких митних установ.

Крім того, у першому півріччі 2023 року було застосовано 7% ставку ПДВ та знижені ставки акцизного податку на імпорту пального. Ці зміни ставок податків суттєво вплинули на державний бюджет: через зниження ставки ПДВ з 20% до 7% не надійшло 24 018,4 млн грн, а зниження ставок акцизного податку спричинило недоотримання бюджетом ще 10 042,5 млн грн.

У листопаді та грудні 2023 року польські перевізники заблокували рух вантажного транспорту в пунктах пропуску на польсько-українському кордоні. За розрахунками Державної митної служби, це блокування призвело до значних втрат для державного бюджету України: у листопаді не надійшло понад 9,87 млрд грн, а у грудні – близько 10,85 млрд грн.

Також у 2023 році були прийняті законодавчі зміни, які стосувалися пільгового оподаткування товарів, що ввозяться в Україну під час воєнного стану. Загальна сума звільнень від сплати митних платежів при імпорту товарів у цей період склала 173,8 млрд грн, що на 5,6 млрд грн менше порівняно з попереднім роком. Значну частку звільнень від митних платежів, яка становить 34,5% або 60 млрд грн від загальної суми, було надано на товари оборонного призначення, ввезені в умовах воєнного стану. Інша значна частина пільг, що дорівнює 48,7 млрд грн або 28% від загальної суми умовно нарахованих митних платежів, була призначена для імпорту підакцизних товарів, зокрема сировини для виробництва тютюнових та алкогольних виробів [24].

Протягом 2018–2021 років сума митних платежів, яка надходила до державного бюджету України, зазнала зростання на 34,7%, що забезпечило від 37 до 40% усіх доходів бюджету. Інші категорії доходів, такі як неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та цільові фонди, мали мінімальне значення у загальній структурі доходів в цей період. Найбільше зростання відзначено за надходженнями акцизного податку з імпортованих в Україну підакцизних товарів — абсолютний приріст склав 66,8%, або 31,9 млрд грн, збільшивши частку цього податку в доходах державного бюджету з 5,1% до 6,1%.

Ставки акцизного податку на паливо-мастильні матеріали, алкогольні напої та тютюнові вироби були підвищені неодноразово протягом цього періоду.

Акцизний податок, незважаючи на його обмежений фінансовий вплив, є важливим інструментом державної політики для обмеження споживання шкідливих товарів, таких як алкоголь та тютюн. Серед усіх підакцизних товарів найбільше зростання надходжень акцизу було зафіксовано в категорії тютюнових виробів — на 19 разів, від 636,7 млн грн у 2018 році до 12 167 млн грн у 2021 році. Також значне зростання спостерігалось за надходженнями від ввізного та вивізного мита, які зросли на 41%, склавши від 27,1 млрд грн у 2018 році до 38,2 млрд грн у 2021 році, при цьому їхня частка в доходах державного бюджету залишалася стабільною на рівні 2,9%.

Найбільшим джерелом доходів є ПДВ, нарахований на товари, імпортовані на митну територію України, який за період з 2018 по 2021 рік збільшився на 23,9%, що становить додаткові 85,3 млрд грн. Проте, питома вага цього податку в структурі доходів державного бюджету знизилася з 31,8% до 29,4%. Від 2018 до 2021 року відбувалося послідовне зниження частки митних платежів у податкових доходах бюджету з 49,1% до 45,1%, що може вказувати на позитивні тенденції у розвитку збалансованої дохідної бази та зміцненні ролі прямого оподаткування. Однак високий рівень залежності доходів державного бюджету від митних платежів в Україні корелює з показниками економічної вразливості, характерними для найбідніших країн світу.

Запровадження в Україні воєнного стану та низка пов'язаних з цим обставин, такі як тимчасове призупинення роботи деяких митниць, спад ділової активності, скорочення обсягів виробництва, зміна логістичних маршрутів, блокування морських портів і закриття повітряного простору, мали глибокий негативний вплив на обсяги оподаткованого імпорту. Зокрема, за 2022 рік обсяги оподаткованого імпорту товарів у порівнянні з 2021 роком знизились майже втричі, з 68,2 млн тонн до 25,8 млн тонн.

Суттєве зниження обсягів оподаткованого імпорту, а також зміни в законодавстві щодо оподаткування, прийняті у відповідь на збройну агресію,

призвели до того, що у 2022 році сплата платежів з імпорту зменшилася на 49%, що також вплинуло на їхню частку у загальних надходженнях митних платежів [24].

Зокрема, в 2022 році спостерігалось значне зниження надходжень митних платежів порівняно з попереднім роком за такими категоріями товарів:

- нафта та нафтопродукти – зменшення на 52,8 млрд грн;
- легкові автомобілі – на 31,9 млрд грн;
- гази нафтові – на 20,5 млрд грн;
- кам'яне вугілля та кокс – на 9,8 млрд грн.

Незважаючи на виклики, які поставила перед бізнесом і митною службою криза, викликана війною, бізнес демонстрував стійкість та продовжував функціонувати в надскладних умовах. Завдяки цьому Державна митна служба України в 2022 році змогла забезпечити виконання індикативного показника надходжень митних платежів до державного бюджету на рівні 56,9%.

Ефективність адміністрування митних платежів значною мірою залежить від взаємодії між різними ланками державного контролю. Ключовим аспектом, який впливає на покращення цієї роботи та ускладнює ухилення від сплати митних платежів, є налагоджена система обміну інформацією та проведення спільних перевірок між податковими та митними органами. Міжнародний досвід свідчить, що вдосконалення взаємодії цих органів збільшує ефективність фіскальних функцій і сприяє збільшенню доходної частини держбюджету завдяки скороченню економічних злочинів, зокрема фіскальних.

Така співпраця також мотивує добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності, сприяє покращенню макроекономічних показників країни та умов міжнародної торгівлі. Завдяки спільним діям, країни можуть розширювати зовнішньоторговельні відносини та оптимізувати умови торгівлі, стимулюючи законне ведення зовнішньої торгівлі шляхом спрощення процедур експорту-імпорту для учасників ринку.

Заходи для запобігання фіскальним злочинам включають боротьбу з ухиленням від сплати митних платежів, нелегальним переказом валют,

недекларуванням або поданням неправдивої інформації про товари та транспортні засоби. Обмін інформацією між митними та податковими органами щодо зовнішньоторговельних операцій та торгівлі на внутрішньому ринку підвищує ефективність адміністрування мит.

Міжвідомча електронна взаємодія на міжнародному рівні, наприклад, через Конвенцію про спільний транзит, дозволяє забезпечити адекватний контроль за переміщенням товарів і запобігти шахрайству з документацією, підвищуючи безпеку митних перевезень.

Всесвітня митна організація (WCO) наголошує на важливості міжвідомчої співпраці для ефективного збору державних доходів. Україна активно включилась в ці процеси, приєднавшись до Конвенції про спільний транзит, яка об'єднує 36 країн і базується на IT-системі NCTS (New Computerized Transit System), що дозволяє обмінюватися митною інформацією між учасниками.

Система NCTS дозволяє митницям країн-учасниць використовувати єдиний транзитний документ, що спрощує контроль за переміщеннями товарів та забезпечує належне адміністрування транзитних операцій на всіх етапах перевезення. Впровадження цієї системи значно сприяє зменшенню шахрайства з документами, підвищує безпеку митних перевезень і покращує співпрацю між країнами, сприяючи прозорості та ефективності міжнародної торгівлі.

2.3. Вплив макроекономічних та макрофінансових показників на податкові надходження від акцизного податку, митного збору та податку на додану вартість при перетині кордону України.

Сучасне управління бюджетом зосереджується на оцінці впливу макроекономічних факторів на державні доходи та видатки, які є центральними елементами в економічному, соціальному та політичному житті країни. Бюджет відіграє ключову роль у державному регулюванні соціально-економічних процесів, виступаючи головним інструментом впливу на суспільство.

Однак, застосування застарілих методик управління, відсутність сталої методології для прогнозування на середньо- та довгострокові періоди, а також обмежена інтеграція сучасних інформаційних технологій у процес бюджетування обмежують фінансові можливості України [39, с. 284].

При створенні ефективної системи управління бюджетними ресурсами, орієнтованої на досягнення результатів, важливо враховувати різні чинники, які можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на бюджетні показники. Такий підхід допомагає забезпечити адекватну адаптацію до змінних економічних умов та сприяє підвищенню стійкості фінансової системи держави.

Доходи бюджету залежать від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів. Внутрішні чинники включають такі елементи, як обсяг валового внутрішнього продукту, рівень внутрішнього державного боргу, стабільність національної валюти, рівень інфляції та податкові ставки. Зовнішні чинники охоплюють ціни на енергоносії, рівень зовнішнього державного боргу, рівень інтеграції у зовнішньоекономічний простір та обсяг зовнішньої фінансової допомоги від іноземних держав та міжнародних організацій.

Ключові індикатори соціально-економічного розвитку країни, такі як валовий внутрішній продукт, обмінний курс до долара США, мінімальна заробітна плата, а також рівень державного та гарантованого державою боргу, займають центральне місце в аналізі економічних процесів та оцінці результатів економічної діяльності уряду і темпів економічного зростання країни.

Основні чинники, що впливають на обсяг митних надходжень до бюджету, включають рівні ВВП, інфляції, мінімальної заробітної плати, державного та гарантованого державою боргу [32, с. 70].

Динаміка змін у структурі витрат українських домогосподарств підтверджує, що формування бюджетних ресурсів тісно пов'язане із споживчим попитом на товари. Враховуючи, що податки на споживання, такі як акцизи, впливають на зростання цін, існує ризик збільшення бюджетно-податкових дисбалансів, що вимагає застосування ефективних заходів у рамках бюджетно-податкової політики для їх корекції [22, с. 234]. Особливу роль у цьому процесі

відіграє створення належних інституційних умов для реалізації потенціалу акцизного оподаткування в Україні, зокрема, зміцнення довіри між державою, органами місцевого самоврядування та громадянами. Залучення до «постійного суспільного діалогу» може слугувати потужним інструментом для ефективної дискусії та впровадження необхідних реформ [13, с. 35]. Також важливим є забезпечення балансу між регулятивними, фінансовими, соціальними та екологічними аспектами акцизного оподаткування.

Динаміку основних показників «соціально-економічного розвитку України у 2018-2021 р.р. наведено у Додатку К та на рис.2.3.

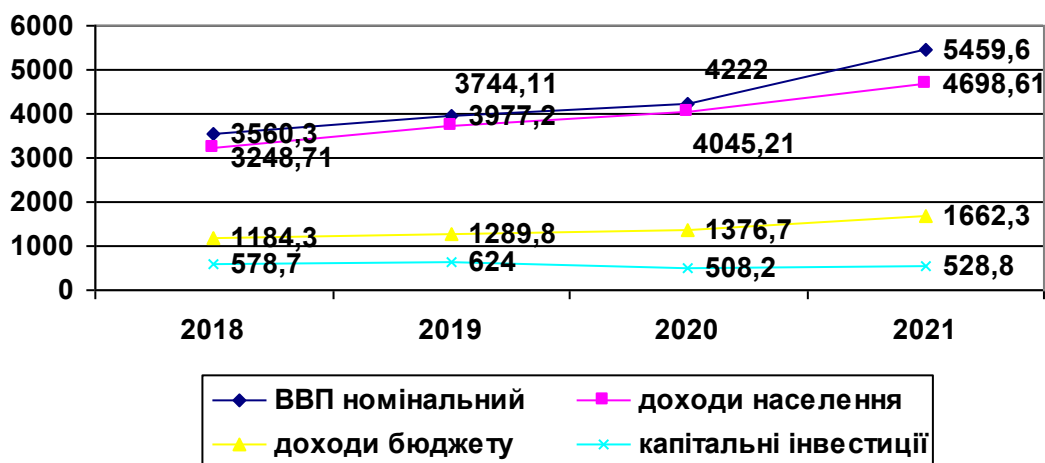

Рисунок 2.3 - Динаміка основних показників «соціально-економічного розвитку України у 2018-2021 р.р., млрд..грн.[25]

З рисунка 2.2 видно, що в Україні спостерігалось зростання номінального ВВП на 11,71% у 2019 році, на 6,16% у 2020 році, та на 29,31% у 2021 році. Доходи населення також зросли на 12,35% у 2019 році, на 6,87% у 2020 році, та на 30,46% у 2021 році. При цьому, доходи Зведеного бюджету зросли на 6,91% у 2019 році, на 6,74% у 2020 році, та на 20,75% у 2021 році.

Одночасно, країна стикається з негативними тенденціями, такими як хронічний дефіцит бюджету, негативне сальдо зовнішньої торгівлі, вкрай низький рівень капітальних інвестицій, скорочення населення, зокрема працездатного віку, та зростання рівня безробіття.

Пандемія Covid-19 в 2020 році спричинила значну кризу у багатьох країнах, включаючи Україну, де введення жорстких обмежувальних заходів суттєво

вплинуло на соціальний та економічний розвиток. В Україні пандемія найбільше вдарила по секторах туризму, ресторанного бізнесу, розваг, експортного виробництва, послуг та малого бізнесу [38, с. 143]. Зниження економічної активності викликало спад інвестиційних процесів, зменшення обсягів виробництва товарів та послуг, а також скорочення кількості робочих місць. У 2020 році обсяг капітальних інвестицій знизився на 18,5%. Перехід бізнесу до онлайн-формату призвів до змін у робочих процесах та скороченню штатів, звільненням деяких працівників через паніку та страх перед COVID-19, що в свою чергу збільшило кількість зареєстрованих безробітних на 35,7% у 2020 році.

У 2022 році металургійна галузь України зазнала величезних втрат, історично будучи однією з основних двигунів економіки та експорту країни. Значна частина металургійних підприємств розташована на сході та півдні України, де галузь втратила від однієї до двох третин активів, особливо враховуючи руйнування та втрату таких великих заводів, як "Азовсталь" та ММК Ілліча у Маріуполі. Виробництво в галузі скоротилося на 70%. Хоча українська металургія колись була лідером українського експорту, в останні роки вона поступилася аграрному сектору.

Станом на 1 січня 2022 року валютні резерви України складали майже 31 млрд доларів США, але до липня знизилися до 22,8 млрд доларів. До 1 грудня вони знову зросли до майже 28 млрд доларів. В умовах війни українські виробники змогли здійснити експорт продукції на суму майже 37 млрд доларів США.

Після початку російського вторгнення близько 6,8 млн українців, переважно жінки та діти, виїхали до Європи, а, за оцінками ООН, до 5 млн українців могли потрапити до Росії, насильно або добровільно.

Згідно з даними пенсійного фонду, номінальна заробітна плата в Україні станом на осінь 2022 року знизилася на 5%, а реальна зарплата, з урахуванням інфляції, зменшилася більше ніж на 20%.

Без такої ж експортної можливості, як український АПК отримав через зернову угоду, досягнуту за посередництвом ООН та Туреччини, металургійний експорт впав на 62%.

У 2023 році реальний ВВП України показав зростання в межах 5-5,5%, що свідчить про певне відновлення після різкого спаду на 28,8% у 2022 році. Однак, порівняно з рівнем 2021 року, ВВП залишається приблизно на 25% нижчим. Спад спостерігався у першому кварталі 2023 року, але в наступні три квартали економіка демонструвала зростання. Це зростання було обмежене, оскільки у кожному кварталі 2023 року показники були нижчими від тих, що були у відповідні квартали 2021 року.

На початку 2023 року офіційний курс гривні до долара США був зафіксований на рівні 36,6 грн. Водночас готівковий курс на 1 січня складав 40,5 грн/дол. Прогнози на рік варіювались: уряд заклав у бюджет курс 42,2 грн/дол., тоді як консенсус-прогноз неурядових експертів становив 37,9 грн/дол. Протягом більшої частини року Національний банк України зберігав курс стабільним на рівні 36,6 грн/дол., поступово зменшуючи розрив із готівковим курсом. З 3 жовтня банк перейшов до режиму керованої гнучкості, проводячи валютні інтервенції, що дозволило гривні навіть трохи зміцніти. Втім, до кінця року спостерігалось зростання курсу долара, і в новий 2024 рік країна увійшла з курсом 38 грн/дол. Загалом середньорічний офіційний курс залишився на рівні 36,6 грн/дол., що було нижче як урядових, так і неурядових прогнозів.

У 2023 році Україна почала рік із рекордно високою інфляцією, посиленою воєнними витратами та друкуванням гривні. Втім, протягом року ситуація стабілізувалась завдяки регулярним надходженням іноземної допомоги, що дозволило припинити монетарне фінансування бюджету. До кінця 2023 року інфляція знизилася до 5,1%, наблизившись до довоєнного інфляційного таргету у 5%.

Щодо фінансової підтримки, Україна отримала в 2023 році 42,5 млрд дол. США, що більше, ніж у 2022 році (31,1 млрд дол. США). Переважна частина допомоги була у формі кредитів, що становили 63% загального обсягу

фінансування, забезпечуючи необхідне фінансування для важливих бюджетних потреб.

Загальна потреба в додатковому фінансуванні бюджету у 2023 році склала 59,9 млрд дол. США, з яких 47,9 млрд дол. США було необхідно для покриття бюджетного дефіциту та 11,9 млрд дол. США для погашення боргів. Іноземна допомога покрила 71% цих потреб, а решта коштів була залучена переважно через випуск державних облігацій.

У кінці року валютні резерви України досягли 40,5 млрд дол. США, перевищивши попередній історичний максимум у 38,4 млрд дол. США, встановлений у квітні 2011 року. Цей високий рівень резервів став можливим завдяки значній міжнародній фінансовій підтримці і виступає важливою "подушкою безпеки" на випадок можливих майбутніх фінансових викликів.

У 2023 році Україна продемонструвала зменшення обсягів експорту товарів, що продовжилося другий рік поспіль. За цей період експорт знизився до 36 млрд дол. США, порівняно з 44,2 млрд дол. США у 2022 році та 68,2 млрд дол. США у 2021 році. Основними напрямками українського експорту залишаються продовольчі товари (переважно зерно) та метали, які суттєво залежать від доступності логістичних шляхів.

Також у 2023 році було імпортовано товарів на суму 63,5 млрд дол. США, що свідчить про значний товарний дефіцит. Водночас, тренд на зниження безробіття зберігався протягом року, хоча наприкінці 2023 року рівень безробіття залишався у півтора-два рази вищим порівняно з довоєнним періодом початку 2022 року.

Останнім ключовим аспектом є прийняття урядом України прогнозних макропоказників економічного та соціального розвитку на 2024-2026 роки, які були враховані під час підготовки проекту Державного бюджету на 2024 рік для другого читання, згідно з постановою Кабінету Міністрів України №1315 від 15 грудня 2023 року (табл. 2.3, рис. 2.4)

Таблиця 2.3 - Основні прогностні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2024-2026 роки [25]

Показник	2024 рік	2025 рік	2026 рік
	(прогноз)		
Валовий внутрішній продукт:			
номінальний, млрд гривень	7 643	8 980,6	10 421,8
відсотків до попереднього року	104,6	106,8	106,6
Індекс споживчих цін:			
грудень до грудня попереднього року, відсотків	109,7	108,1	106,9
Рівень безробіття населення у віці 15—70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до робочої сили відповідного віку	18,7	17,7	15
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн доларів США	-40 172	-27 044	-25 433

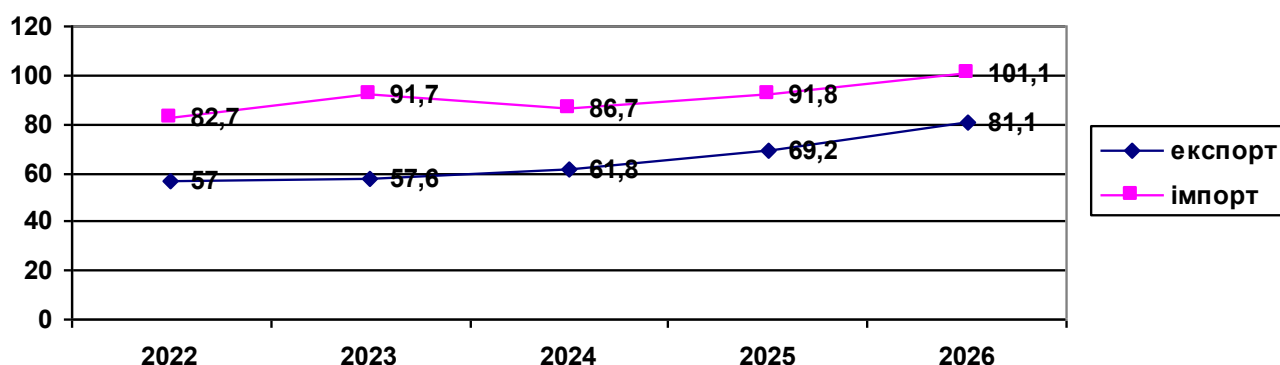

Рисунок 2.4 - Експорт та імпорт товарів та послуг у 2022–2026 роках [25]

Ключові завдання митної політики України на 2025–2026 роки зосереджуються на створенні передбачуваної та прогнозованої митної системи, базованої на європейських практиках. Це спрямовано на підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення балансу між безпековими функціями митниці та розвитком партнерських відносин з бізнесом, а також на інтеграцію українських компаній у міжнародні ланцюги постачання [24].

Для досягнення цих стратегічних цілей необхідно здійснити наступні кроки:

Уніфікація митних процедур зі стандартами Європейського Союзу, щоб спростити процес інтеграції України в єдиний митний простір ЄС.

Розширення практичного застосування Європейських митних процедур, які вже були впроваджені в Україні, для підвищення їх ефективності та вдосконалення.

Адаптація зовнішньоекономічної діяльності до умов воєнного або післявоєнного стану, в тому числі шляхом полегшення доступу українських учасників до європейських та світових ринків, як елементу підготовки до інтеграції в єдиний митний простір з ЄС.

Підготовка та впровадження ІТ-систем митниці, які б відповідали критеріям країни-кандидата для вступу до ЄС, що забезпечить технологічну сумісність та підвищить прозорість митних операцій. Ці заходи допоможуть Україні зміцнити свої позиції на міжнародному рівні, підвищити довіру міжнародних партнерів і сприяти економічному розвитку через зовнішньоекономічну активність.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ АКЦИЗАМИ ТА МИТНИМ ЗБОРОМ

3.1. Проблеми оподаткування експортно-імпортних операцій в Україні: податковий аспект

Система акцизного оподаткування в Україні піддавалася численним змінам, що включали регулювання кількості підакцизних товарів, ставок акцизу, та методів адміністрування. Прийняття податкового кодексу України визнано позитивним кроком у цьому напрямку, але багаторазові реформи так і не змогли забезпечити очікувану ефективність системи. Сьогоднішні виклики включають збільшення податкового навантаження, тінізацію доходів, і недоліки в існуючому порядку, які потребують негайних виправлень. Ось чому необхідно з'ясувати ключові проблемні аспекти функціонування системи акцизного адміністрування в Україні, а також обговорити можливі напрями її удосконалення.

Вивчаючи систему адміністрування акцизного оподаткування, можна виділити такі основні проблеми:

Правові проблеми: конфлікти між податковим законодавством та іншими нормативними актами створюють правові прогалини. Недосконалість дефініцій деяких понять і недостатня юридична освіта платників податків спричиняють низький рівень їхнього розуміння своїх прав і обов'язків. Часті зміни в законодавстві не дають платникам податків можливості адаптуватися до нововведень вчасно.

Організаційні проблеми: структура і механізми адміністрування не завжди ефективно відповідають сучасним вимогам управління податками, що ускладнює взаємодію між державними органами та платниками податків.

Фінансові проблеми: нестабільність фінансової системи та часті коливання у податковій політиці ускладнюють фінансове планування для підприємств і держави.

Соціально-психологічні проблеми: низька довіра до податкової системи серед населення, що часто веде до ухилення від сплати податків і зниження загальної податкової дисципліни.

Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, зокрема через законодавчі зміни, покращення інформаційної прозорості та підвищення юридичної обізнаності платників податків.

Як було зазначено, принцип стабільності є одним із ключових у податковому законодавстві, оскільки він передбачає, що зміни в податках та зборах, включаючи ставки і податкові пільги, не можуть вноситись пізніше ніж за шість місяців до початку нового бюджетного періоду і не повинні змінюватись протягом бюджетного року [28]. Цей принцип забезпечує передбачуваність для платників податків і знижує ризики для економічної стабільності.

Проте, незважаючи на важливість цього принципу, в Україні спостерігаються часті його порушення, що спричиняють зростання числа помилок, труднощів у адмініструванні податків та відкривають широкі можливості для ухилення від сплати податків. За даними з періоду з 2011 по 2021 рік, Податковий кодекс України зазнав 158 змін за допомогою різних законодавчих актів [22], що свідчить про високий рівень нестабільності.

Ця нестабільність, разом з нечіткістю формулювань норм і частими посиланнями на інші нормативно-правові акти, ускладнює для платників податків розуміння положень Податкового кодексу України.

Вдосконалення правового регулювання, особливо в сфері акцизного оподаткування, потребує злагодженої і ефективної роботи щодо внесення змін до податкового законодавства. Важливо, щоб усі зміни вносилися відповідно до термінів, встановлених Податковим кодексом, з дотриманням чіткого планування, прогнозування та реагування на непередбачені обставини. Це дозволить забезпечити більшу передбачуваність і стабільність у податковому законодавстві, що, у свою чергу, сприятиме більшій ефективності адміністрування податків і зменшенню можливостей для податкових зловживань.

Проблеми організаційного характеру в адмініструванні акцизного податку включають такі аспекти: брак кваліфікованих фахівців у контролюючих органах, відсутність якісного методичного забезпечення діяльності податкових органів, а також недостатня інтеграція новітніх технологій. Підвищення кваліфікації та компетентності співробітників податкових органів, особливо у контексті постійних нововведень та змін у податковому законодавстві, могло б сприяти ефективнішому наданню інформації та консультацій платникам податків [32, с. 70].

Фінансові проблеми в адмініструванні податків характеризуються низькою фінансовою ефективністю, що веде до високих витрат на адміністрацію податків та зборів і недостатнього обсягу податкових надходжень до бюджетів. Хоча акцизний податок забезпечує значну частку бюджетних надходжень, його потенціал не використовується повністю через великий обсяг тіньової економіки.

Соціально-психологічні проблеми асоціюються з конфліктом інтересів між контролюючими органами та платниками податків. Основною причиною негативного ставлення платників до непрямих податків є складність механізмів їх обліку та звітності, що веде до нерозуміння чи помилкового усвідомлення їх економічної сутності.

Вирішення цих проблем потребує систематичної інформаційної роботи серед платників податків, освіти та підвищення кваліфікації співробітників податкових органів, захисту прав платників податків, а також поступового переходу від суворого контролю до партнерських відносин із платниками, сприяючи позитивним змінам у економіко-інституціональному середовищі.

Враховуючи глобальні тенденції в оподаткуванні підакцизних товарів, в Україні існує потенціал для підвищення ставок акцизного податку, що могло б посприяти зростанню фіскальних надходжень від цього податку до державного бюджету. Заходи, що дозволять нейтралізувати ризики, пов'язані з підвищенням ставок акцизу, включають використання адміністративних методів, таких як посилення контролю за виробництвом алкогольних і тютюнових виробів, а також запобігання їх нелегальному виробництву та контрабанді. Крім того, важливим є

дотримання балансу між збільшенням акцизних ставок і зменшенням попиту на такі товари. Також доцільно створити правове забезпечення для цільового використання частини доходів від акцизу для компенсації фізичних і психологічних втрат, викликаних споживанням підакцизних товарів.

М. Казацька вказує на напрями удосконалення податкового законодавства України в сфері акцизного оподаткування, з метою його адаптації до стандартів Європейського Союзу, включаючи: введення режиму призупиненого оподаткування, який передбачає сплату акцизу у момент випуску підакцизних товарів на споживчий ринок, автоматизацію та посилення податкового контролю у цій галузі, виправлення термінологічних неточностей і розробку єдиного понятійного апарату, а також зміну функціональної спрямованості акцизного оподаткування з фіскальної на регулятивну [14, с. 156].

За оцінкою І. Хлебнікової, серед перспективних напрямів удосконалення акцизного оподаткування у контексті євроінтеграції виділяється підвищення ефективності забезпечення гарантованих і стабільних надходжень до державного бюджету з одночасним регулятивним впливом. Ці заходи можуть включати стимулювання розвитку важливих секторів економіки та одночасне обмеження споживання продукції, яка негативно впливає на здоров'я населення та довкілля [35, с. 12]. Це вказує на стратегічну важливість акцизного оподаткування як інструменту економічного регулювання.

Також важливим аспектом стратегічного планування є зменшення залежності бюджетних доходів від митних платежів з подальшим переорієнтуванням на пряме оподаткування. Згодні з думкою міжнародних експертів [44, с. 113], основа доходів держбюджету має формуватися з внутрішніх джерел, що можливо через динамічний розвиток економіки, оптимізацію управління державними фінансами, а також ефективнішу боротьбу з порушеннями в сфері оподаткування. Це забезпечить більш стабільну та незалежну фінансову основу для держави.

Проблема контрабанди в Україні за останні десятиліття залишається актуальною і призводить до значних втрат державного бюджету. Контрабанда

створює ряд негативних економічних наслідків: вона ставить у не вигідне положення внутрішніх виробників, які не можуть конкурувати з нелегально ввезеними товарами, і споживачів, які ризикують купувати продукцію, що не відповідає стандартам якості. Це також спричиняє зниження обсягів вітчизняного виробництва.

За оцінками експертів, втрати бюджету від контрабанди постійно зростають: від 3,2 млрд доларів США у 2018 році до 3,9 млрд доларів США у 2021 році [33, с. 202]. Експерти також визначили, що за різних сценаріїв "легалізації" контрабандних товарів можна суттєво збільшити надходження в бюджет. Існують оцінки, згідно з якими при блокуванні навіть 20% існуючих каналів контрабанди можна було б збільшити бюджетні надходження митних платежів на 50% від суми, що була сплачена протягом року.

Ці дані підкреслюють важливість реформ у митній сфері, особливо у боротьбі з корупцією та зміцненні фінансової дисципліни серед учасників зовнішньоекономічних відносин. Ефективне використання митних платежів та забезпечення прозорості у цій галузі можуть стати ключовими для зміцнення економічної безпеки держави та стимулювання її економічного розвитку.

Шляхи удосконалення акцизного оподаткування в Україні можна здійснити через кілька ключових напрямів. Перший крок полягає у приведенні вітчизняного законодавства про непрямі податки у відповідність з нормами та вимогами Європейського Союзу, що включає гармонізацію бази та об'єктів оподаткування, уніфікацію термінології та адаптацію податкових ставок [22, с. 265].

Другий напрям включає спрощення системи адміністрування акцизів через впровадження електронної системи управління та використання цифрових технологій для маркування товарів. Це дозволить підвищити ефективність збору акцизів та зменшити можливості для ухилення від оподаткування.

Третій аспект полягає у розширенні переліку підакцизних товарів і бази оподаткування. Це не тільки збільшить обсяги надходжень до бюджету, але й відповідатиме міжнародним практикам та стандартам.

Четвертий напрям має на меті формування системи пільгового оподаткування, що буде відповідати вимогам ЄС та сприятиме підтримці національних виробників. Встановлення пільг може сприяти розвитку окремих галузей економіки, підвищуючи їх конкурентоспроможність та стимулюючи внутрішнє виробництво.

Ці заходи можуть створити збалансовану та ефективну систему акцизного оподаткування, яка буде сприяти економічному розвитку країни, забезпечуючи одночасно справедливе та прозоре оподаткування.

Таблиця 3.1 - Оцінка потенційних надходжень до бюджету при «відбіленні» контрабанди в Україні, тис. дол. США, 2018–2021 рр. [21]

Показники / роки	Обсяг додаткових надходжень бюджету при рівні «відбілення» контрабанди на		
	20%	60%	80%
2018	723 728	2 171 183	2 894 911
2019	818 247	2 454 741	3 272 988
2020	935 466	2 806 398	3 741 865
2021	1 046 516	3 139 548	4 186 064

29 грудня 2023 року Президент України санкціонував закон, прийнятий Верховною Радою 9 грудня 2023 року, який вносить зміни до Кримінального кодексу та Кримінального процесуального кодексу України, стосуючись криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів. Закон також вніс поправки до статті 216 Кримінального процесуального кодексу, згідно з якими слідчі органів безпеки більше не мають права проводити досудові розслідування за статтею 2011 КК України. Тепер ці повноваження переходять до детективів Бюро економічної безпеки України для кримінальних проваджень за статтями 201-1, 201-3, 201-4 КК України.

З огляду на заплановане реформування Бюро економічної безпеки в 2024 році, нові положення закону щодо кримінальної відповідальності за контрабанду

підакцизних товарів вступають в силу з 1 січня 2024 року, а за контрабанду інших товарів — з 1 липня 2024 року.

Для злочинів, передбачених статтею 201-1 КК України, якщо відомості про них були внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня набрання чинності цього закону, досудове розслідування продовжуватимуть здійснювати слідчі органів безпеки. Це важливий аспект для забезпечення правової визначеності та неперервності правоохоронної діяльності.

Питання повернення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів в Україні має довгу історію, особливо після того, як з статті 201 Кримінального кодексу України було виключено норми, пов'язані з контрабандою. З 2017 року це питання стало особливо актуальним, а різноманітні законопроекти, які подавалися з метою "повернення" такої відповідальності, відображають наявність постійного інтересу до цієї теми. В рамках громадської ініціативи "За чесну та прозору митницю" також було зроблено спроби зміцнити митну політику та боротьбу з контрабандою.

Прийняття Директиви № 2017/1371 ЄС 5 липня 2017 року, яка зобов'язує країни-члени ЄС до липня 2019 року встановити мінімальне покарання у чотири роки ув'язнення за злочини, що завдають значної шкоди фінансовим інтересам ЄС, є прикладом міжнародних стандартів у цій сфері. Це також ставить певні вимоги перед Україною щодо приведення національного законодавства у відповідність до європейських норм.

Закон України, прийнятий 9 грудня 2023 року, стосується не тільки криміналізації контрабанди товарів та підакцизних товарів, але й недостовірного декларування. Цей крок відображає громадський запит на зміцнення законодавства в частині митного контролю та підвищення відповідальності за порушення, особливо в умовах, коли контрабанда стала масштабною проблемою, а шанси на притягнення до відповідальності за існуючими нормами були низькі.

Це рішення є довгоочікуваним кроком у напрямку зміцнення правової системи та забезпечення більш ефективного контролю за митними процедурами в Україні. Такі зміни відповідають загальноєвропейським тенденціям та сприяють

підвищенню довіри до митних органів, а також зменшенню корупційних ризиків у сфері митного регулювання.

Недостовірне декларування товарів, яке за оцінками експертів становить 40,3% всіх порушень митного законодавства, призводить до заниження митної вартості товару, яка є критичною для розрахунку митних платежів [21, с. 239]. Це серйозна проблема, яка веде до значних фінансових втрат для державного бюджету.

Для боротьби з цим видом порушень, фахівцями Міжнародного валютного фонду було розроблено ряд рекомендацій, які можуть бути актуальними для країн із різним рівнем економічного розвитку, включаючи Україну. Одна з таких рекомендацій передбачає збір та використання митними органами порівняльних даних для виявлення істотних відмінностей між заявленою вартістю та середніми ринковими цінами товарів у регіоні [10, с. 31]. Це дозволяє виявляти недостовірне декларування на ранніх етапах.

Також рекомендується впровадження ефективної та прозорої процедури перевірки заявленої митної вартості товарів, якщо є сумніви щодо точності чи достовірності поданих даних. Це може включати більш строгі перевірки документації та фізичний огляд товарів.

Крім того, запровадження системи прогресивних та пропорційних штрафів може сприяти підвищенню рівня відповідності декларацій дійсній вартості товарів. Це створить фінансовий стимул для імпортерів дотримуватися правил і зменшить спокусу для фінансових маніпуляцій.

Ці заходи можуть значно покращити точність митного декларування і, відповідно, збільшити обсяги митних платежів, що надходять до державного бюджету, забезпечуючи справедливі умови для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності.

У середньостроковій перспективі митні органи України можуть вжити кілька важливих заходів, щоб посилити контроль і зменшити обсяги тіньових зовнішньоекономічних операцій, згідно з рекомендаціями [10, с. 6-8]:

Інтенсифікація збору додаткової інформації митними органами є критично важливим аспектом для ефективного відсіювання сумнівних транзакцій та прискореного реагування на потенційно нелегальні або фраздулентні ввезення. Використання розширених аналітичних інструментів і технологій може значно покращити ці процеси, дозволяючи митниці швидко ідентифікувати та реагувати на аномалії у митних деклараціях чи транзакціях.

Співпраця між митними та податковими органами також відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного збору інформації та контролю за міжнародними торговельними та податковими операціями. Це особливо важливо для виявлення і запобігання маніпуляціям з трансфертним ціноутворенням, що може бути використано для мінімізації податкових зобов'язань. Взаємодія між цими органами дозволяє більш глибоко аналізувати фінансові потоки та встановлювати зв'язки між різними учасниками зовнішньоекономічних операцій.

Застосування стратегічного аналізу ризиків, зокрема через використання дзеркальної статистики та інших даних, є важливим інструментом для оцінки відхилень у фінансових показниках за секторами та типами товарів. Такий підхід не тільки сприяє кращому розумінню тенденцій та потенційних ризиків, пов'язаних з окремими категоріями товарів, але й забезпечує більш обґрунтоване прийняття рішень щодо встановлення пріоритетів в діяльності митниці.

Загалом, посилення збору інформації, співпраця з податковими органами та стратегічний аналіз ризиків можуть значно зміцнити здатність митних служб України ефективно протидіяти контрабанді та іншим порушенням митних і податкових законів.

Комплексна стратегія митного контролю: Розробка стратегії, яка охоплює як дії до, так і після митного оформлення, може забезпечити більш ефективний контроль за зовнішньоторговельними операціями. Це також включає застосування передових технологій та методів аналізу даних для передбачення та виявлення порушень.

З огляду на значення митних платежів для доходної частини державного бюджету України, особливо в умовах економічних викликів, таких як спад

економічної активності, пошкодження виробничої інфраструктури, блокада портів та втрата традиційних ринків, заходи, спрямовані на мінімізацію тіньових схем і підвищення прозорості зовнішньоекономічних операцій, набувають особливої актуальності.

3.2. Імплементация зарубіжного досвіду оподаткування акцизним податком, митним збором та податком на додану вартість операцій під час перетину кордону: забезпечення принципів прозорості та партнерства

Митний союз Європейського Союзу виступає яскравим прикладом успішної економічної інтеграції між країнами, які мають різноманітну історію, мову, релігійні погляди та політичні установки. Ця інтеграція заснована на спільній нормативно-правовій базі, що включає єдині митні стандарти і законодавство, а також єдину інформаційно-аналітичну систему, що дозволяє ефективно контролювати потоки товарів через експортно-імпортні і транзитні операції.

Унікальність Митного союзу ЄС полягає у тому, що він забезпечує не тільки вільний рух товарів усередині блоку, але й важливий компонент безпеки, захищаючи як торгівлю, так і громадян ЄС. Завдяки митному безвізу поліпшується логістика та підвищується конкурентоспроможність товарів в межах європейського ринку.

Митний союз також відіграє ключову роль у реалізації стратегічних цілей ЄС, що стосуються зростання і економічної інтеграції, пропонуючи стабільність і безперешкодний обмін ресурсами та продукцією між країнами-членами на протязі понад чотирьох десятиліть.

Серед важливих напрямків у роботі Митного союзу ЄС виділяють мінімізацію адміністративних бар'єрів і спрощення процедур міжнародної торгівлі, що сприяють створенню оптимальних умов для митних процедур. Ці зусилля включають рішення, прийняті Всесвітньою митною організацією та

Світовою організацією торгівлі, що робить процеси більш прозорими та ефективними.

Таким чином, Митний союз є не тільки фінансово вигідним, але й стратегічно важливим інструментом, який сприяє зміцненню внутрішніх зв'язків між країнами ЄС, підтримуючи їх економічну стабільність і безпеку. У контексті реформування податкової системи та інтеграції України до стандартів Європейського Союзу, адаптація національного законодавства до норм ЄС є ключовим завданням. Цей процес стає ще більш важливим у світлі воєнного стану, що введено в Україні, і потреби у значному збільшенні доходів державного та місцевих бюджетів для підтримки національної безпеки та обороноздатності.

Акцизне оподаткування відіграє критичну роль у фінансуванні державних потреб, особливо під час воєнних конфліктів, оскільки забезпечує стабільне джерело доходів. Переорієнтація податкової системи на європейські стандарти передбачає не лише гармонізацію законодавства, але й удосконалення процедур адміністрування та збору акцизів. Україні необхідно привести свої закони у відповідність до директив ЄС щодо акцизних зборів. Це включає уніфікацію ставок, визначення об'єктів оподаткування та впровадження чітких механізмів контролю за обігом підакцизних товарів.

Особливу увагу потрібно приділити оптимізації акцизного збору, який може допомогти збільшити доходи в умовах воєнного часу і забезпечити фінансову підтримку важливих державних функцій.

Важливим аспектом є також модернізація системи адміністрування акцизів через використання цифрових технологій, що дозволить ефективніше контролювати і збирати податки, при чому належне регулювання споживання підакцизних товарів може сприяти не тільки збільшенню доходів, але й соціальній стабілізації, обмежуючи доступ до товарів, які мають негативний вплив на здоров'я.

Забезпечення прозорості та дотримання законів критично для зміцнення довіри громадськості та бізнесу до податкової системи, а обмін досвідом та

практиками з країнами ЄС може сприяти більш ефективному впровадженню реформ.

Враховуючи нинішні виклики, Україна стоїть перед необхідністю активної роботи над адаптацією та оптимізацією своєї податкової системи в контексті триваючої війни та зміцнення євроінтеграційних процесів.

Аналіз співвідношення специфічних та універсальних акцизів у країнах Європейського Союзу відкриває цікаві тенденції у розвитку податкових систем цих країн. Зменшення частки специфічних акцизів валовому внутрішньому продукті та в податкових надходженнях серед країн ЄС, порівняно з іншими членами Організації економічного співробітництва і розвитку, відбувається швидшими темпами. Це пов'язано з політикою, яку проводить ЄС, та вищим рівнем фіскальної ефективності універсальних акцизів, які мають ширшу базу оподаткування та більшу еластичність споживання щодо цін і доходів споживачів.

Серед країн ЄС, як зазначає С. Карпенко, є відмінності в підходах до визначення об'єктів акцизного оподаткування. Деякі країни, такі як Австрія, Велика Британія, Іспанія, Ірландія, Люксембург та Португалія, мають гармонізоване застосування специфічних акцизів, в той час як інші розширили перелік підакцизних товарів, включаючи товари з негативними ефектами споживання, такі як безалкогольні напої, кава, чай, цукор, сіль, сірники та предмети розкоші. Це рішення в багатьох випадках було обумовлене фіскальними міркуваннями і потребою збільшувати надходження до бюджету, особливо в контексті необхідності зменшення податкового навантаження на доходи та капітал.

Для України, яка працює над інтеграцією до ЄС, важливо враховувати ці тенденції та практики під час реформування власної системи акцизного оподаткування. Зокрема, потрібно розглянути можливість розширення переліку підакцизних товарів не тільки для збільшення податкових надходжень, але й для сприяння соціально відповідальному споживанню, ураховуючи досвід ЄС у балансуванні між фіскальною ефективністю та охороною здоров'я громадян.

Сергій Карпенко висуває думку про те, що механізми специфічних акцизів не можуть бути уніфіковані для всіх країн, оскільки в такому випадку акцизне оподаткування втрачає свої регуляторні властивості і перетворюється виключно на фінансовий інструмент. Він підкреслює, що специфічні акцизи мають бути встановлені на товари, споживання яких несе негативні наслідки, але ці товари можуть варіюватися між країнами. Така ситуація вимагає скоріше координації між країнами, а не повної гармонізації, особливо з огляду на потреби України [15, с. 120].

І. Комарова висловила думку про необхідність впровадження в Україні акцизного податку на продукти, що містять цукор, в тому числі на солодкі газовані напої, наслідуючи приклад таких країн як Австрія, Бельгія, Данія, Латвія, Норвегія, Фінляндія, Франція та Хорватія. Згідно з думкою науковця, такі продукти не входять до переліку товарів щоденного споживання і визнані шкідливими дієтологами при регулярному споживанні у великих кількостях. Введення акцизу на солодкі газовані напої сприятиме підвищенню як фінансової, так і регулюючої функцій акцизного оподаткування, що в результаті зменшить споживання таких продуктів серед українців [17, с. 77].

О. Сотніченко виступив із пропозицією розширення асортименту товарів, що підпадають під акцизне оподаткування, включивши до нього розчинну і смажену каву, кавові есенції, а також ювелірні вироби. Запровадження акцизу на каву мотивоване потребою контролювати її надмірне споживання, що може нести негативні наслідки для здоров'я. Введення акцизу на ювелірні вироби, зокрема з обов'язковим ліцензуванням, обумовлене потребою захисту вітчизняного ринку від контрафактних товарів, у тому числі імпортних, що сприятиме збільшенню частки вітчизняних ювелірних виробів у товарообороті внутрішнього ринку [31, с. 37].

Михайло Ярош висловлюється про поточний етап реформування акцизного податку в Україні, який характеризується значно нижчими податковими ставками порівняно з країнами ЄС, а також проблемами в адмініструванні. Він зазначає, що головне завдання полягає в гармонізації українського законодавства з нормами і

правилами ЄС, виходячи з принципів фіскальної конвергенції, які передбачають уніфікацію основних правил оподаткування згідно з директивами Ради ЄС, дозволяючи урядам держав-членів встановлювати власні ставки та правила стягнення платежів [41, с. 156].

Далі науковець висловлює аргументи на користь запровадження акцизного податку на маркетингові послуги, які спрямовані на збільшення або підтримання обсягів продажу, а також на стримування зниження реалізації товарів таких як тютюн, етиловий спирт, алкогольні напої та пиво, використовуючи адвалерну ставку податку. Він вважає, що цей метод дозволить державі посилити контроль над споживанням шкідливих товарів, збільшити податкові доходи та створити ефективну систему управління таким податком [41].

Вчені в Україні зазначають, що система акцизного оподаткування у провідних країнах світу будується з урахуванням необхідності зберігати баланс між інтересами виробників, споживачів і суспільними потребами у підтримці певних галузей і регіонів, забезпеченні зайнятості та врахуванні інших соціально-економічних пріоритетів. Важливість здоров'я населення, суспільного порядку та обмеження соціальних наслідків зловживання алкоголем також враховуються у цих підходах. Огляд світової практики показує, що не існує єдиної стратегії акцизної політики, яка б враховувала всі аспекти фіскальних і соціальних потреб, кожна країна формує свій унікальний підхід на основі національних особливостей, політичного клімату, суспільної свідомості та цінностей.

Також загальноприйняті методи, які використовуються країнами Європейського Союзу, можуть слугувати основою для формування акцизної політики в Україні, оскільки Україна готується до вступу в ЄС.

В Італії акцизи належать на такі товари як нафтопродукти, алкоголь, тютюнові вироби, а також пластикові пляшки. В області послуг акцизні податки встановлені для страхових операцій та грального бізнесу. В Сполучених Штатах частка акцизного податку в доходах федерального бюджету становить лише невелику частку і зменшилася з 7,2% до 4,1% протягом останніх 15 років, переважно через пріоритетність прямого оподаткування над непрямим та через

широке застосування податкових знижок і кредитів. Цікаво, що приблизно третина всіх акцизних надходжень у США надходить від податку на бензин. Окрім того, у США діє система податкових знижок (tax abatements), що передбачає часткове відшкодування сплаченого акцизу при купівлі легкових автомобілів у випадках їх продажу, аварії або крадіжки. Ця система стимулює покупку нових автомобілів та підтримує попит на них на належному рівні.

Адаптація зарубіжного досвіду є важливою складовою в процесі реформування податкової системи України. Особливо цінним є досвід країн-членів ЄС, чії податкові системи відрізняються високою ефективністю та справедливістю, сприяючи не лише досягненню фіскальних цілей, але й створюючи сприятливі умови для іноземних інвесторів. Важливо, що ефективність цих систем базується на добре обґрунтованих податкових ставках, ефективному адмініструванні та оптимальному вкладі податків у формування ВВП [16, с. 109].

Наприклад, Україна має великі можливості для імплементації успішних практик з країн, які вже мають розроблені системи оподаткування певних товарів з урахуванням здоров'я населення та екологічних чинників. Досвід Німеччини та Данії може бути використаний для оподаткування кави, яке може включати особливі збори на висококофеїнові продукти. Водночас, Польща пропонує модель для оподаткування напоїв з додаванням цукру та штучних підсолоджувачів, яка може допомогти зменшити споживання солодких напоїв та пов'язані з цим здоров'язохворювання.

Угорщина, в свою чергу, розробила систему оподаткування продуктів із високим вмістом солі, цукру та кофеїну, що може стати прикладом для України у формуванні політик, спрямованих на поліпшення дієти населення. Також варто звернути увагу на підходи країн, як Нідерланди, Швеція, Франція, Фінляндія та Бельгія, у сфері оподаткування безалкогольних напоїв, що також може сприяти здоровому харчуванню.

Вивчення та адаптація цих досвідів дозволить Україні не тільки гармонізувати свою податкову систему зі стандартами ЄС, але й досягти значного

соціального ефекту, знижуючи ризики для здоров'я та підвищуючи екологічну відповідальність. Це, у свою чергу, зможе зміцнити економічну стабільність та привабливість України для іноземних інвесторів.

Також перспективним може бути застосування підходів країн ЄС, таких як Німеччина, Данія, Румунія, Сербія, Словаччина, Фінляндія та Іспанія, до диференціювання ставок акцизного податку на електроенергію залежно від галузі споживання [2].

Щодо митних систем в європейських державах, то вони регламентуються ключовими принципами, встановленими Митним кодексом ЄС. Цей кодекс визначає основні правила та процедури для товарів, які переміщуються через митні кордони ЄС. Згідно зі статтею 3 кодексу, основне завдання національних митних органів ЄС полягає у контролі зовнішньоекономічної діяльності, сприянні чесній та прозорій торгівлі, а також у виконанні спільної торговельної політики та інших політик Євросоюзу [3].

Одним з важливих трендів у роботі митних органів є зростання електронної комерції, що вносить нові виклики для митного оформлення та нагляду. Це спонукає окремі країни розробляти політику, яка б сприяла активізації та полегшенню електронної торгівлі, підтримуючи таким чином економічне зростання.

Отже, аналізуючи сучасні підходи в європейському митному середовищі, можна виділити ключові тенденції, що формують митну практику:

Орієнтація діяльності митних органів на зміцнення міжнародного співробітництва з метою дотримання встановлених європейських та міжнародних митних стандартів, правил і принципів;

Розвиток взаємодії між національними та міжнародними організаціями, не пов'язаними безпосередньо з митницею, що сприяє підвищенню ефективності митних операцій;

Спрощення митних процедур та скорочення часу, необхідного для здійснення митних операцій суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності,

включаючи повну автоматизацію цих процедур, що сприяє підтримці життєдіяльності міжнародної торгівлі, особливо у межах ЄС;

Посилення ролі митних органів у забезпеченні національної безпеки на кордонах, захисті суспільства від ввезення небезпечних та шкідливих товарів, та підвищенні безпеки міжнародних логістичних ланцюгів [7, с. 36].

Обов'язковою умовою членства в Європейському Союзі є наявність універсального акцизу у формі податку на додану вартість. З метою спрощення торгівлі між країнами-членами ЄС, зниження рівня податкового шахрайства та уникнення подвійного оподаткування на території Союзу відбувається гармонізація справляння ПДВ. Цей процес на рівні Співтовариства було розпочато наприкінці 1960-х років, однак Шоста Директива Ради 77/388/ЄЕС, яка стала фундаментальною для створення гармонізованої системи ПДВ, була прийнята 17 травня 1977 р. Вона становила основу для створення комплексу єдиних правил щодо визначення об'єкта та способу встановлення бази оподаткування, а також окремих інших питань, що стосуються цього податку.

Подальший розвиток гармонізації ПДВ супроводжувався удосконаленням правової бази здійснення цього процесу, утворенням спеціальних органів на рівні ЄС (Комітет з ПДВ, Експертна група з ПДВ і Група з майбутнього ПДВ) та передбачав посилення уніфікації певних елементів податку, зміну територіального принципу адміністрування ПДВ тощо. Проте соціально-економічні реалії, пов'язані з фіскальними втратами ПДВ, поширенням світової фінансової кризи 2008 р. й економічної кризи, зумовленої карантинними обмеженнями через пандемію COVID-19 та наслідками економічних санкцій у відповідь на збройну агресію російської федерації проти України сповільнили процес гармонізації ПДВ у країнах – членах ЄС.

Реформування державного управління та розвиток митної справи, зокрема застосування сучасних інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, є ключовими напрямками для оптимізації національної структури митних органів та їх управлінського статусу. Традиційно, основна роль митних органів полягала в справлянні мит і податків з товарів, імпортованих через митні

кордони, що було основним джерелом доходу державного бюджету. Ця ситуація була типовою не тільки для України, але й для багатьох країн світу, зокрема Європи.

З часом роль митниць трансформувалася, і вони набули статусу важливих учасників системи забезпечення законності та безпеки міжнародної торгівлі, контролю за переміщенням товарів та логістичних ланцюгів, сприяння торгівлі для перевірених трейдерів, а також розвитку інновацій. Ці зміни були стимульовані активністю таких організацій як Всесвітня митна організація (ВМО) і Світова організація торгівлі (СОТ), а також зусиллями ЄС, національних митних адміністрацій і впровадженням угод, наприклад, Угодою СОТ про спрощення торговельних процедур, яка набула чинності 22 лютого 2017 року. Ця угода значно розширює можливості для митної реформи, включаючи розвиток потенціалу та спрощення процесів торгівлі [10].

Спрощення торгівлі має великий вплив на реформування митної системи, сприяючи економічній спроможності та покращенню добробуту населення. Прогрес, досягнутий країнами групи G20, демонструє потенціал для подальшого вдосконалення і надає цінний досвід для тих країн, які прагнуть до змін у митній сфері.

Під час модернізації митної сфери багато країн змогли досягти значних успіхів у таких напрямках як: законодавчий нагляд, що забезпечує відповідність митних процедур національному та міжнародному праву; розробка та впровадження комунікаційної стратегії для зміцнення доброчесності та боротьби з корупцією; впровадження стратегії оцінки ризиків для ефективного управління потенційними загрозами та забезпечення контролю; спрощення митних процедур для забезпечення швидшого та ефективнішого руху товарів через кордон; впровадження автоматизованих систем для підвищення ефективності та здійснення внутрішнього контролю; збільшення підзвітності митних процедур через активні комунікаційні заходи та інформування громадськості про митні правила, процедури та тарифи; захист безпеки та конфіденційності комерційної та особистої інформації користувачів митних сервісів; удосконалення систем

внутрішнього аудиту та пост-аудиту для підвищення прозорості та об'єктивності [6, с. 137].

Згідно з Декларацією Ради з митного співробітництва, важливо, що ініціативи з реформування та модернізації митної сфери повинні бути комплексними і охоплювати всі аспекти діяльності митниць, а також показники їх роботи [4]. Це підкреслює необхідність інтегрованого підходу, що забезпечує узгодження різних аспектів митної діяльності з цілями загальної ефективності, безпеки та доброчесності.

Основні кроки, які потрібно реалізувати в процесі реформування митної сфери, включають:

1. Впровадження інноваційних технологій для управління ризиками та моніторингу бізнес-процесів, що дозволить оцінити ефективність стандартів митних процедур;
2. Організація інформаційних зустрічей з громадськими організаціями та представниками бізнесу для оперативного виявлення та розв'язання проблем, що виникають при переміщенні товарів через митний кордон;
3. Контроль та перевірка ефективності робочих програм митних органів, а також проведення аналізу на відповідність єдиним стандартам контролю зовнішньоторговельних операцій для спрощення та прогнозування діяльності трейдерів;
4. Створення прозорої системи звітності митних адміністрацій та залучення зовнішніх експертів для розробки комплексного плану реформ і модернізації митної справи.

У зв'язку з викликами, пов'язаними з війною в центрі Європи, Єврокомісія та союзні країни об'єднали зусилля для підтримки процесів євроінтеграції України, особливо в митній сфері. Використання Україною системи NCTS (New Computerised Transit System) сприяє зміцненню обміну митною інформацією, покращує систему аналізу ризиків та забезпечує визнання українських форм митного контролю митними органами інших країн. Це значно посилює безпеку митних перевезень і сприяє розвитку міжнародної торгівлі в Європі. Завдяки цій

системі, українські підприємці можуть перетинати кордони кількох країн ЄС, використовуючи єдину електронну декларацію, що суттєво спрощує процедури та знижує час на митне оформлення.

Запровадження "митного безвізу" в Україні значно спрощує процеси для іноземних компаній, що імпортують товари до країни. Перехід від системи, де потрібно було оформляти дві декларації — одну для транзиту товарів через ЄС і другу для переміщення в Україні, до єдиної транзитної декларації типу T1 зменшує адміністративний тягар, витрати часу та фінансові витрати.

Однією з ключових переваг цього нововведення є те, що імпортерам більше не потрібно вносити кошти на рахунок української митниці як гарантію виконання митних зобов'язань. Тепер усі гарантії покладаються на продавця, який виконує першу декларацію в країні експорту. Це спрощує логістику та знижує вартість міжнародної торгівлі.

Завдяки участі в системі NCTS (New Computerised Transit System), гарантійні кошти тепер вносяться один раз, що відкриває потенціал для розвитку комерційних та логістичних хабів в Україні. Лібералізація участі у системі митних спрощень розширює ринок для українських гарантів, дозволяючи їм пропонувати більш різноманітні послуги. Також, з введенням системи загальної гарантії, вони отримують можливість покривати переміщення не тільки в межах України, але й у 35 інших державах. Це істотно розширює можливості для фінансових посередників і сприяє розвитку міжнародної торгівлі.

Система NCTS дозволяє значно спростити митні процедури, роблячи їх доступними широким колам бізнесу в Україні, аналогічно до можливостей, якими користуються підприємства в ЄС. Компанії зможуть обирати оптимальний набір спрощених митних формальностей після того, як відповідатимуть певним критеріям і стандартам розкриття інформації про транспортовані товари.

Запровадження "митного безвізу" також має потенціал значно скоротити корупційні прояви на митниці та зменшити обсяг "тіньового" бізнесу, що сприятиме підвищенню прозорості митних процедур. З даними Мінфіну, вже до впровадження системи NCTS було подано близько 6 тисяч декларацій в рамках

пілотного проекту, що стартував у листопаді 2020 року. Відповідно до системи, використання єдиної транзитної декларації дозволяє значно спростити та прискорити процеси перетину кордонів, що є величезною перевагою для трейдерів, враховуючи, що у країнах ЄС на добу реєструється понад 50 тисяч таких декларацій. NCTS вже майже повністю витіснила альтернативні способи митного декларування транзиту товарів, забезпечуючи ефективність та безпеку міжнародної торгівлі.

Таким чином, запровадження "митного безвізу" в Україні, яке здійснюється через систему NCTS (New Computerised Transit System), відкриває нові можливості для українського бізнесу та підвищує відповідальність гарантів. Вони мають забезпечити своє представництво в усіх країнах, де збираються відкривати гарантії на товар, відповідаючи певним європейським вимогам. Це включає не тільки дотримання положень міжнародних конвенцій, але й відповідність спрощеним митним формальностям, доступним для авторизованих економічних операторів.

ВИСНОВКИ

Акцизні податки, які є одними з найдавніших форм оподаткування, продовжують бути важливим елементом сучасних податкових систем. В Україні, як і в багатьох інших країнах, акцизне оподаткування є законодавчо врегульованим, ґрунтуючись на положеннях Податкового кодексу України. Акцизи класифікуються як загальнодержавні непрямі податки, які нараховуються на визначені підакцизні товари, що вирізняються високою рентабельністю, та включаються до вартості реалізації цих товарів, підвищуючи їхню кінцеву ціну.

Основна мета акцизів полягає не лише в наповненні державного та місцевих бюджетів, але й у регуляторному впливі на структуру споживання певних товарів, зокрема шляхом їх подорожчання. Функції акцизного податку охоплюють фіскальні аспекти, регулювальні функції (які включають стимулюючі та дестимулюючі підфункції), контрольну та розподільну функції.

Мито, ПДВ та акцизи утворюють єдину групу податків, що справляються з товарами та послугами в залежності від здійснюваних з ними операцій, таких як виробництво, експорт, імпорт, продаж, передання, лізинг або постачання. Ці податки мають міжнародний характер і відображають різноманіття податкових систем різних країн, а також служать важливим інструментом для розуміння структури та динаміки податкового навантаження у глобальному масштабі. Це дозволяє не тільки глибше оцінювати роль акцизного податку в системі оподаткування, але й визначати його співвідношення з іншими податками та зборами.

Аналіз сучасного стану непрямого оподаткування в Україні демонструє, що податки на споживання мають значний фіскальний та регулюючий потенціал. Важливим є не лише їх подальше вдосконалення, а й активне використання їх соціального та екологічного потенціалу. Підвищення ефективності акцизного оподаткування може сприяти стійкості бюджетно-податкової системи до внутрішніх та зовнішніх шоків, тоді як пасивність у бюджетно-податковій

політиці може призвести до втрати значної частини цього потенціалу, що негативно вплине на суспільний розвиток.

Дослідження підтверджує, що митні платежі відіграють ключову роль у формуванні доходів державного бюджету України, становлячи близько 40% усіх доходів. Непрямі платежі, зокрема ПДВ з ввезених товарів, відіграють основну фіскальну роль, тоді як мито та акцизи на ввезені підакцизні товари мають переважно регулюючий характер, оскільки їх фіскальне значення менш виражене.

Одним з негативних аспектів інтенсивного використання непрямого оподаткування є те, що воно може призвести до підвищення загального рівня цін та споживчої інфляції. Це може негативно позначатися на економічному становищі країни, зокрема на доходах населення.

Отже, розуміння і застосування потенціалу непрямих податків як інструменту для забезпечення бюджетних ресурсів та соціально-економічного регулювання є критично важливими для досягнення збалансованого та стабільного економічного розвитку.

Оцінюючи бюджетні дисбаланси, що виникають через недостатнє використання потенціалу акцизного оподаткування, важливо врахувати не тільки часові та територіальні аспекти, але й інституційні та суб'єктивні фактори. Це включає розуміння інтересів різних груп суспільства та їхнього впливу на формування бюджетних ресурсів через акцизне оподаткування. Важливим є також забезпечення гнучкості та адаптивності системи непрямого оподаткування, щоб вона могла відповідати змінам у потребах домогосподарств, підприємств та держави.

Зміни в оподаткуванні зовнішньоекономічної діяльності, спричинені умовами воєнного часу в Україні, вимагають особливої уваги та швидкого реагування на законодавчі та нормативно-правові зміни. Ці зміни можуть суттєво вплинути на економічний та соціальний стан країни, а також на її відносини з іншими державами. Забезпечення ефективної взаємодії між податковими органами та зацікавленими сторонами через постійний конструктивний діалог є

критично важливим для оптимізації акцизного оподаткування і, відповідно, зміцнення фінансової стабільності держави.

Таким чином, потрібно вдосконалювати існуючі інструменти акцизного оподаткування й гнучко реагувати на виклики, що виникають в результаті воєнних дій та їх впливу на національну економіку.

У цей критичний час, збереження міжнародного іміджу України як надійного та чесного партнера є життєво важливим. Це зміцнює зв'язки з ключовими міжнародними союзниками, забезпечує продовження військової та економічної підтримки, яка є необхідною для подолання агресії та наступного відновлення країни. В цьому контексті, нарощування обороноздатності та відновлення національної економіки потребують ефективного макроуправління та оптимізації податкової системи.

Оптимальне податкове регулювання має забезпечити стабільне наповнення державного бюджету, а разом з тим уникнення надмірного фіскального тиску на фізичних та юридичних осіб. Важливо збалансувати необхідність фінансування оборонних потреб з одночасним забезпеченням умов для адаптивного функціонування та розвитку бізнесу. Зараз особливо актуальною є задача максимізації користі від міжнародної торгівлі та мінімізації потенційних ризиків, які можуть виникнути в результаті відкритості ринків.

Національна митна система відіграє ключову роль у цьому процесі. Вона має стати регулятором, що сприяє економічному росту через полегшення міжнародної торгівлі, захищає національні інтереси від незаконних поставок та інших загроз. Підвищення ефективності митної служби, впровадження сучасних технологій контролю та адаптація до змінюваних умов світової економіки повинні стати пріоритетами у реформуванні митної системи України.

Таким чином, баланс між забезпеченням державних потреб і підтримкою приватного сектору, разом із зміцненням ролі національної митниці, визначатиме майбутній успіх України на шляху до відновлення та стабілізації національної економіки.

З огляду на високу залежність податкових надходжень від митних платежів, яка є характерною для країн з менш розвиненою економікою, Україні необхідно приділяти особливу увагу диверсифікації джерел доходів бюджету. Активізація залучення інвестицій, розвиток виробничих потужностей, відновлення інфраструктури та житла — це важливі кроки для підвищення економічного потенціалу країни. Це допоможе зміцнити економіку й поступово збільшити частку прямих податків у структурі бюджетних доходів, зменшивши при цьому залежність від митних платежів.

Особливу увагу потрібно звернути на боротьбу з порушеннями митних правил та контрабандою, що є важливим елементом забезпечення правильного наповнення державного бюджету. Впровадження „митного безвізу“ та інших заходів для спрощення митних процедур може забезпечити зменшення адміністративного навантаження на бізнес, та посилити контроль за виконанням митних правил, сприяючи збільшенню державних доходів без зростання податкового тиску.

Європейська інтеграція, яку активно прагне досягнути Україна, передбачає впровадження європейських стандартів у митній сфері, гармонізацію національного законодавства з правовими нормами ЄС. Це включає удосконалення митного контролю, забезпечення його ефективності, що мінімізує митні ризики та сприяє стабільному економічному зростанню.

Таким чином, Україна має великий потенціал для покращення своєї макроекономічної стабільності та фінансової незалежності через вдосконалення митної політики і збільшення інтеграції з європейськими структурами. Це дозволить країні забезпечити сталий розвиток і відновлення після військових конфліктів, а також зміцнити міжнародний імідж як надійного партнера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 21.02.2024)
2. Атаманчук Н. І. Правові основи непрямих податків в Україні: монографія. К.: Алерта, 2019. 352с.
3. Бех Г.В. Правове регулювання непрямих податків в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого. Харків, 2001. 207 с.
4. Білінець М.Ю Митна безпека в системі економічної безпеки держави та її оцінка. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9173> (дата звернення: 20.06.2023)
5. Бороденко Т.М. Сучасний стан адміністрування митних платежів в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 24. С. 84-90.
6. Бороденко Т.М. Європейський вектор в митному адмініструванні України. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 24. С.132-139.
7. Бороденко Т.М., Левченко К.М. Митна політика України в умовах повномасштабної війни. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»* 2023. № 27. С.97-102
8. Болдовська К.П., Ковальова Т.В., Пеняк Ю.С. Особливості обліку, оподаткування і подання звітності з операцій зовнішньоекономічної діяльності у контексті новацій податкового законодавства. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2023. Вип. 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-09-02> (дата звернення 21.02.2024)
9. Валігура В.А. Сучасні тенденції гармонізації ПДВ у країнах Європейського Союзу. *Фінанси України*. 2022. № 3. С. 22-37.
10. Гапонюк М.А., Бороденко Т.М. Трансформація митниці: фактори появи електронної митниці. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 26. С.54-63

11. Герчаківський С.Д. Митна справа: навчальний посібник. Тернопіль: Видавництво «Економічна думка», 2020. 351 с..
12. Гетманцев Д.О., Форсюк В.Л., Бойко Н.В. Непряме оподаткування. Правова сутність та адміністрування: наук.-практ. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2013. 336 с.
13. Дубовик О.Ю., Мартинюк І.В. Фіскальна ефективність митних платежів в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 1–2 (278–279). С. 30–36.
14. Казацька М.Д. Щодо питання визначення та законодавчого закріплення поняття «акцизний податок». *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 153–158.
15. Карпенко С.П. Сутність та особливості акцизного оподаткування: світовий досвід та перспективи в Україні. *Економіка та держава*. 2015. № 3. С. 117–121.
16. Кміть В.М., Щерба О.В. Зарубіжний досвід справляння ПДВ та обґрунтування доцільності його застосування у національній податковій практиці. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2020. Т. 25, Вип. 5. С. 104–110.
17. Комарова І.В. Акцизне оподаткування в Україні у контексті європейських тенденцій. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. № 1 (37). С. 73–78
18. Кононенко С.В. Адміністративно-правові засади адміністрування податків у сфері обігу підакцизних товарів: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 250 с.
19. Коротун В.І. Оптимізація акцизного оподаткування в харчовій промисловості : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Ірпінь, 2009. 224 с.
20. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права: в 6 т. Особенная часть. Харьков: Право, 2007. Т. IV: Косвенные налоги. 536 с.
21. Матвеев М., Лебедченко В., Гайдай Г. Регулювання ЗЕД в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 5 (23). С. 232–245.

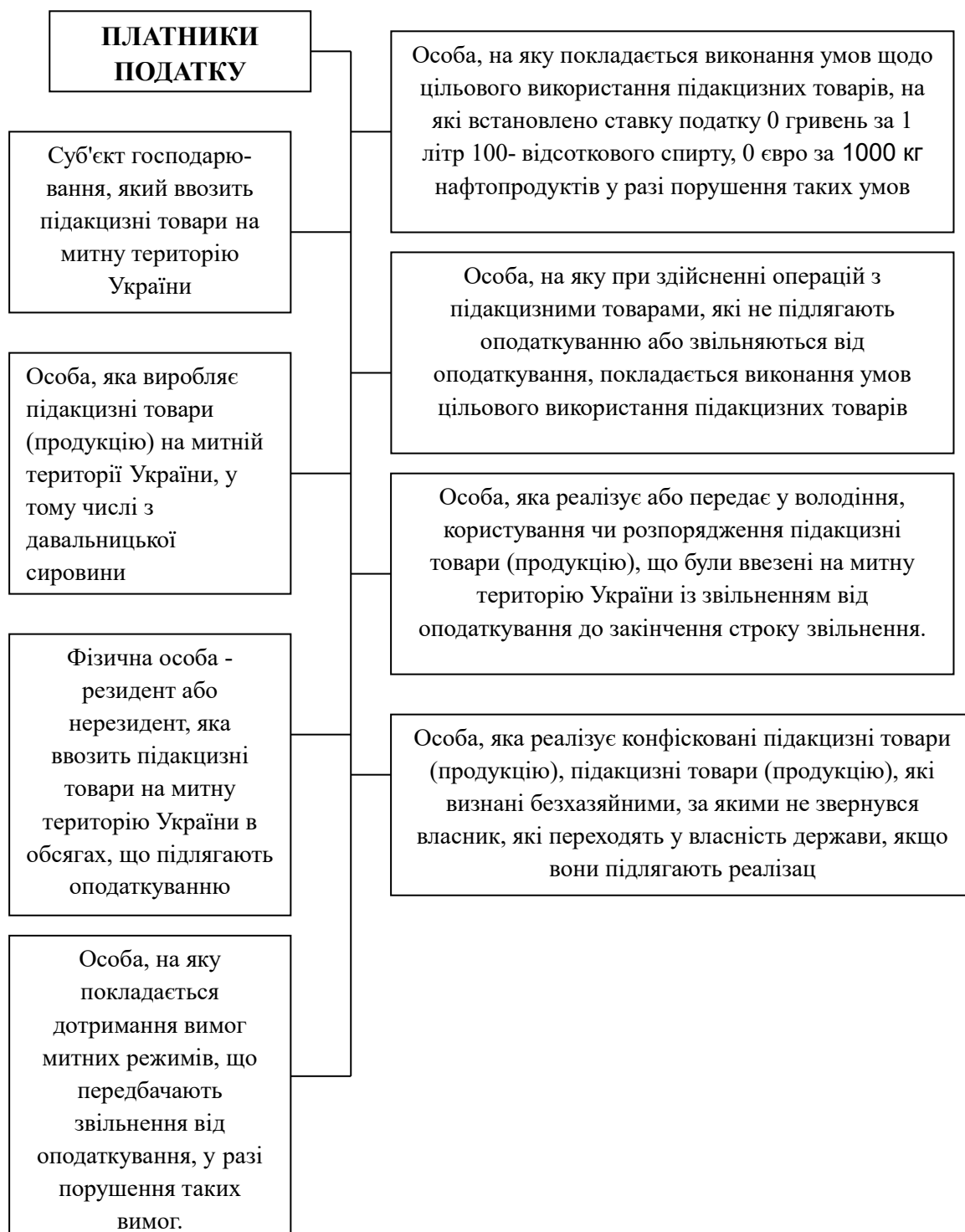
22. Монаєнко А.О., Атаманчук Н.І. Правове регулювання акцизного оподаткування в умовах сучасних викликів тенденцій розвитку правової держави : монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 276 с.
23. Найденко О.Є., Тихомирова Д.В. Роль митних платежів у митній політиці України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2021. Вип. 60. С. 180–185.
24. Офіційний сайт Державної Митної Служби URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення 03.02.2024 р.)
25. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/> (дата звернення 17.03.2024).
26. Пономарьова Я., Новик, М. Визначення місця митних платежів у системі податків і зборів України в контексті забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник Кримінологічної асоціації України*, 2023. Вип. 30(3). С. 230–236.
27. Прокіпчук Л.І. Адміністрування митних платежів в умовах реформування митної політики держави. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права», Західноукраїнський національний університет. – Львів, 2020. 208 с.
28. Сідляр В.В., Валігура В.А. Проблеми адміністрування митних платежів через призму фіскальних загроз. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2021. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9173> (дата звернення: 20.06.2023)
29. Сіренко М. М. Правове регулювання акцизного податку в Україні : дис. ... доктора філософії : 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2021. 193 с.
30. Скорук О.В. Облік і оподаткування зовнішньоекономічної діяльності : конспект лекцій. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 92 с.

- 31.Сотніченко О.А., Гнатенко О.А. Вдосконалення ефективності непрямих податків в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. N 5. С. 32-38.
- 32.Сочка К.А., Палінчак М.М. Митні платежі як фіскальний інструмент держави: тенденції та виклики поточного періоду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Вип. 48. С.65 -72.
- 33.Стояненко І.В., Грабовська Н.В. Особливості оподаткування бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *International scientific and practical conference «Advancing in research, practice and education»*. 2022. С. 200–203.
- 34.Стояненко І.В., Урсатій А.Е. Війна в Україні: наслідки для національної економіки та світу. *International scientific and practical conference «Advancing in research, practice and education»*. 2022. С. 171–177
- 35.Хлебнікова І.І. Фіскальні та регулятивні ефекти акцизного оподаткування в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Ірпінь, 2018. 20 с.
- 36.Чиркова Ю.Л., Ткачук Б.М. Особливості оподаткування зовнішньоекономічних операцій під час воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-76> (дата звернення 03.02.2024 р.)
- 37.Чугунов І.Я., Жукевич О.М. Непряме оподаткування в системі регулювання економіки. *Економічний часопис-XXI*. 2014. № 1-2(1). С. 61-64
- 38.Щирий Г.Л. Потенціал акцизного оподаткування у формуванні бюджетних ресурсів. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 2. С. 139-146.
- 39.Юнацький М.О., Осипенко С.О. Характеристика доходної частини бюджету та оцінка впливу основних макроекономічних показників на її рівень. *Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал*. 2021. №51. С. 283-290.
- 40.Юрчишена Л., Шевчук Ю. Концептуальні засади адміністрування та фіскальний потенціал акцизного податку в Україні. *Фінанси, облік, банки*. 2019. №1 (24). С. 102-112.

41. Ярош М.В. Реформування непрямого оподаткування в Україні в умовах інтеграції до ЄС : дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2018. 217 с.
42. Biljana J. Trajkova A. Risk management and Customs performance improvements: The case of the Republic of Macedonia. *Social and Behavioral Sciences* 2012. Vol. 44. P. 301–313
43. Cnossen Sijbren. Theory and Practice of Excise Taxation: Smoking, Drinking, Gambling, Polluting, and Driving. Oxford University Press, 2005. 268 p.
44. Due John F. Excises Taxes. World Bank, Policy Research Department, Public Economics Division, 1994. 38 p.
45. Khan H., Siddique M., Zaman K., Yousaf S., Shoukry A., Gani S., Sasmoko,, Khan A., Hishan S., Saleem H. The impact of air transportation, railways transportation, and port container traffic on energy demand, customs duty, and economic growth: Evidence from a panel of low-, middle-, and high -income countries. *Journal of Air Transport Management*, 2018, vol. 70, issue C, 18-35.
46. Laajaj R., Eslava M., Kindo T. The costs of bureaucracy and corruption at customs: Evidence from the computerization of imports in Colombia. *Journal of Public Economics*. 2023. Vol. 225. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2023.104969>.
47. Legge S., Lukaszuk P. The firm-level costs of utilizing free trade agreements. *International Economics*. Vol. 178, August 2024, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2110701724000076>.
48. Martínez-Zarzoso I., Herzer D., Nowak-Lehmann F., Vollmer S. The Impact of a Customs Union between Turkey and the EU on Turkey's Exports to the EU, DIW-Diskussionspapiere, 2005/ No. 483, <http://hdl.handle.net/10419/18334>
49. Mishra P., Subramanian A., Topalova P. Tariffs, Enforcement, and Customs Evasion: Evidence from India. *Journal of Public Economics*. March 2008
50. Yil M., Nagip S. The Role of Customs in Budget Revenues and Economic Development in Kosovo. *Pécs Journal of International and European Law*. 2019/I-II. P. 107–114.

ДОДАТКИ

Додаток А

Платники акцизного податку

Додаток Б

О

Платники ПДВ

Додаток В

Довідкова таблиця щодо оподаткування товарів в залежності від обраного митного режиму

Митний Режим	Мито	Акцизний податок	Податок на додану вартість
Імпорт (випуск для вільного обігу) - це митний режим, відповідно до якого іноземні товари після сплати всіх митних платежів, встановлених законами України на імпорту цих товарів, та виконання усіх необхідних митних формальностей випускаються для вільного обігу на митній території України (ст. 74 МКУ)	Ввізне мито нараховується та сплачується відповідно до ст.ст. 272, 277, частини першої ст. 286 МКУ при дотриманні умов та обмежень, встановлених главою 13 МКУ. Ставки ввізного мита застосовуються відповідно до ст. 280 МКУ.	Нараховується та сплачується відповідно до п.п. 213.1.3п. 213.1 ст. 213 ПКУ. Ставки акцизного податку застосовуються відповідно до ст. 215 ПКУ. У разі ввезення маркованої підакцизної продукції на митну територію України податок сплачується під час придбання марок акцизного податку з доплатою (у разі потреби) на день подання митної декларації (п.п. 222.2.2 п. 222.2 ст. 222 ПКУ).	Нараховується та сплачується відповідно до п.п. в) п. 185.1 ст. 185 ПКУ з урахуванням положень ст. 191 ПКУ. Ставки ПДВ застосовуються відповідно до ст. 193 ПКУ.
Експорт (остаточне вивезення) - це митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення (ст. 82 МКУ)	Вивізне мито нараховується і сплачується відповідно до ст. 273, частини сьомої ст. 280 та частини четвертої ст. 286 МКУ. Ставки вивізного мита на українські товари, що вивозяться за межі митної території України, встановлюються окремими законами.	Не сплачується відповідно до п.п. 213.2.1 п. 213.2 ст. 213 ПКУ.	Не сплачується відповідно до п.п. а) п.п. 195.1.1 п. 195.1 ст. 195 ПКУ.

ПКУ – Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI із змінами та доповненнями

ПДВ – податок на додану вартість

Стаття 280 МКУ. Ставки мита

1. В Україні застосовуються такі види ставок мита:

- 1) адвалорна - у відсотках до встановленої статтею 279 МКУ бази оподаткування;
 - 2) специфічна - у грошовому розмірі на одиницю бази оподаткування, встановлену статтею 279 МКУ;
 - 3) комбінована, що складається з адвалорної та специфічної ставок мита.
2. Забороняється застосовувати інші, ніж встановлені у частині першій цієї статті, види ставок мита.
3. Ставки мита, крім сезонного та особливих видів мита, встановлюються виключно законами України з питань оподаткування.
4. Ввізне мито на товари, митне оформлення яких здійснюється в порядку, встановленому для підприємств, нараховується за ставками, встановленими Митним тарифом України.
5. Ввізне мито є диференційованим щодо товарів, що походять з держав, які спільно з Україною входять до митних союзів або утворюють з нею зони вільної торгівлі. У разі встановлення будь-якого спеціального преференційного митного режиму згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, застосовуються преференційні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України.

До товарів, що походять з України або з держав - членів Світової організації торгівлі, або з держав, з якими Україна уклала двосторонні або регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння, застосовуються пільгові ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України, якщо інше не встановлено законом.

До решти товарів застосовуються повні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України.

6. Ввізне мито на товари, митне оформлення яких здійснюється в порядку, встановленому для громадян, нараховується відповідно до розділу XII МКУ.
7. Вивізне мито нараховується за ставками, встановленими законом.
8. Сезонне мито нараховується за ставками, встановленими Законом України "Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції".
9. Особливі види мита нараховуються за ставками, встановленими рішеннями Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі про застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів, відповідно до законів України "Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту", "Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту", "Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну".

Стаття 78 МКУ. Умови поміщення товарів у митний режим реімпорту

2. У митний режим реімпорту можуть бути поміщені товари, які:

3) були поміщені у митний режим експорту (остаточного вивезення) і повертаються особі, яка їх експортувала, у зв'язку з невиконанням (неналежним виконанням) умов зовнішньоекономічного договору, згідно з яким ці товари поміщувалися у митний режим експорту, або з інших обставин, що перешкоджають виконанню цього договору, якщо ці товари:

а) повертаються на митну територію України у строк, що не перевищує шести місяців з дати вивезення їх за межі цієї території у митному режимі експорту;

б) перебувають у такому самому стані, в якому вони оформлені у митний режим експорту, крім природних змін їх якісних та/або кількісних характеристик за нормальних умов транспортування, зберігання та використання (експлуатації), внаслідок якого були виявлені недоліки, що спричинили реімпорт товарів.

Стаття 86 МКУ. Умови поміщення товарів у митний режим реекспорту

1. Митний режим реекспорту може бути застосований до товарів, які при ввезенні на митну територію України мали статус іноземних та:

5) були поміщені у митний режим імпорту і повертаються нерезиденту - стороні зовнішньоекономічного договору, згідно з яким ці товари поміщувалися у цей режим, у зв'язку з невиконанням (неналежним виконанням) умов цього договору або з інших обставин, що перешкоджають його виконанню, якщо ці товари:

а) вивозяться протягом шести місяців з дати поміщення їх у митний режим імпорту;

б) перебувають у тому самому стані, в якому вони були ввезені на митну територію України, крім природних змін їх якісних та/або кількісних характеристик за нормальних умов транспортування, зберігання та використання (експлуатації), внаслідок якої були виявлені недоліки, що спричинили реекспорт товарів.

Стаття 168 МКУ. Порядок митного оформлення та оподаткування продуктів переробки

1. Під час ввезення продуктів переробки іноземні товари, які були витрачені у процесі переробки товарів, що вивозилися, декларуванню не підлягають.

2. Повне звільнення від оподаткування митними платежами застосовується до товарів, які були поміщені у митний режим переробки за межами митної території та в межах визначеного строку повертаються на митну територію України:

1) у тому самому стані, в якому вони були вивезені за межі митної території України, з дотриманням умов, зазначених у статті 78 МКУ;

2) у відремонтованому вигляді, якщо ремонт проведено в рамках гарантійних зобов'язань.

3. До продуктів переробки (крім зазначених у частині другій цієї статті) застосовується часткове звільнення від оподаткування митними платежами, відповідно до якого сплаті підлягає позитивна різниця між сумою митних платежів, нарахованою на продукти переробки, та сумою митних платежів, яка підлягала б сплаті у разі імпорту відповідних товарів, які були вивезені за межі митної території України для переробки.

4. Продукти переробки можуть ввозитися на митну територію України однією чи кількома партіями. Допускається ввезення продуктів переробки на митну територію України через інший орган доходів і зборів, ніж той, через який товари вивозилися для переробки.

Стаття 215 ПКУ. Підакцизні товари та ставки податку

215.1. До підакцизних товарів належать:

спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво;

тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну;

пальне;

автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів;

електрична енергія.

215.2. Ставки податку та перелік товарів, з яких справляється податок:

215.2.1. ставки податку встановлюються цією статтею і є єдиними на всій території України;

215.2.2. ставки податку встановлюються відповідно до визначень розділу I ПКУ:

адвалорні, специфічні, адвалорні та специфічні одночасно. стаття 213 ПКУ. Об'єкти оподаткування

Стаття 213 ПКУ. Об'єкти оподаткування

213.1. Об'єктами оподаткування є операції з:

213.1.3. ввезення підакцизних товарів (продукції) на митну територію України.

213.2. Операції з підакцизними товарами, які не підлягають оподаткуванню:

213.2.1. вивезення (експорту) підакцизних товарів (продукції) платником податку за межі митної території України.

213.3. Операції з підакцизними товарами, які звільняються від оподаткування:

213.3.3. ввезення підакцизних товарів (продукції) з-за меж митної території України на митну територію України, якщо при цьому згідно із законом не справляється податок на додану вартість у зв'язку з розміщенням товарів (продукції) у митних режимах: реімпорту, транзиту, тимчасового ввезення, митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі, переробки на митній території, знищення або руйнування, відмови на користь держави. У разі порушення умов митних режимів, що передбачають повне або часткове звільнення від оподаткування, особа, відповідальна за дотримання режиму, зобов'язана обчислити та сплатити суму податкового зобов'язання. У разі коли в зазначених випадках митним законодавством України передбачається вимога щодо здійснення заходів гарантування, така вимога встановлюється і для цілей акцизного податку. Податок справляється, якщо в подальшому щодо таких товарів (продукції) виникають зобов'язання зі сплати податку на додану вартість.

Стаття 193 ПКУ. Розміри ставок податку

193.1. Ставки податку встановлюються від бази оподаткування в таких розмірах:

а) 20 відсотків;

б) 0 відсотків;

в) 7 відсотків по операціях з:

постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Стаття 195 ПКУ. Операції, що підлягають оподаткуванню за нульовою ставкою

195.1. За нульовою ставкою оподатковуються операції з:

195.1.1. вивезення товарів за межі митної території України:

а) у митному режимі експорту;

б) у митному режимі реекспорту, якщо товари поміщені у такий режим відповідно до пункту 5 частини першої статті 86 Митного кодексу України;

в) у митному режимі безмитної торгівлі;

г) у митному режимі вільної митної зони.

Товари вважаються вивезеними за межі митної території України, якщо таке вивезення підтверджене в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, митною декларацією, оформленою відповідно до вимог МКУ.

Стаття 179 МКУ. Відходи (залишки), що утворилися в результаті знищення або руйнування товарів, та їх митний статус

1. Залишки, що утворилися в результаті знищення або руйнування товарів, у тому числі складові товару, які не були знищені або зруйновані, та отримані в результаті знищення або руйнування товарів відходи, які мають господарську цінність, підлягають поміщенню протягом 10 днів від дати знищення товарів у відповідний митний режим як іноземні товари, які перебувають під митним контролем.

2. Відходи, що утворилися в результаті знищення або руйнування товарів і не мають господарської цінності та не можуть бути утилізовані, підлягають видаленню відповідно до законодавства України як українські товари підприємством, яке здійснило операції зі знищення (руйнування) товарів.

Стаття 81 МКУ. Повернення сум вивізного мита при реімпорті товарів

1. Після поміщення у митний режим реімпорту товарів згідно з пунктом 3 частини другої статті 78 МКУ суми вивізного мита, сплачені при експорті цих товарів, повертаються особам, які їх сплачували, або їх правонаступникам, у порядку, передбаченому МКУ. Акцизний податок і податок на додану вартість при поміщенні товарів згідно з пунктом 3 частини другої статті 78 МКУ у митний режим реімпорту справляються відповідно до ПКУ.

Стаття 206 ПКУ. Особливості оподаткування операцій під час переміщення товарів через митний кордон України залежно від обраного митного режиму

206.1. Під час ввезення товарів на митну територію України суми ПДВ підлягають сплаті до державного бюджету платниками податку до/або на день подання митної декларації безпосередньо на єдиний казначейський рахунок, крім операцій, за якими надається звільнення (умовне звільнення) від оподаткування.

206.2. Операції із ввезення на митну територію України товарів у митному режимі імпорту оподатковуються ПДВ за ставкою, визначеною підпунктом 194.1.1 пункту 194.1 статті 194 ПКУ, крім операцій:

206.2.1. із ввезення товарів, звільнених від оподаткування відповідно до статті 197 та підрозділу 2 розділу XX ПКУ, а також відповідно до міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України;

206.2.2. із ввезення із звільненням від оподаткування товарів, що були поміщені в митний режим переробки за межами митної території України та в межах визначеного МКУ строку повертаються на митну територію України:

у тому самому стані, в якому вони були вивезені за межі митної території України, з дотриманням умов, встановлених МКУ;

у відремонтованому вигляді, якщо ремонт проведено в рамках гарантійних зобов'язань;

206.2.3. із ввезення з частковим звільненням від оподаткування товарів, що були поміщені:

у митний режим переробки за межами митної території України (крім зазначених у пункті 206.2.2 цієї статті) та в межах визначеного МКУ строку повертаються на митну територію України. Сплаті підлягає позитивна різниця між сумами податку, розрахованими виходячи із бази оподаткування продуктів переробки та бази оподаткування товарів, вивезених за межі митної території України для переробки, визначеними за правилами, встановленими пунктом 190.1 статті 190 ПКУ;

у митний режим переробки на митній території України та в межах визначеного МКУ строку не вивозяться за межі митної території України. Сплаті підлягає сума ПДВ, розрахована виходячи із бази оподаткування, визначеної за правилами, встановленими пунктом 190.1 статті 190 ПКУ, товарів, ввезених на митну територію України для переробки.

206.3. Операції із ввезення товарів у митному режимі реімпорту звільняються від оподаткування, крім операцій із ввезення відповідно до пункту 3 частини другої статті 78 МКУ, що оподатковуються ПДВ за ставкою, визначеною підпунктом 194.1.1 пункту 194.1 статті 194 ПКУ.

206.4. Операції з вивезення товарів у митному режимі експорту оподатковуються за ставкою, визначеною підпунктом 195.1.1 пункту 195.1 статті 195 ПКУ.

206.5. Операції з вивезення товарів у митному режимі реекспорту звільняються від оподаткування, крім операцій з вивезення відповідно до пункту 5 частини першої статті 86 МКУ, що оподатковуються податком за ставкою, визначеною підпунктом 195.1.1 пункту 195.1 статті 195 ПКУ.

206.6. До операцій із ввезення товарів у митному режимі транзиту застосовується умовне повне звільнення від оподаткування за умови дотримання вимог та обмежень, встановлених главою 17 МКУ.

206.7. До операцій із ввезення товарів на митну територію України у митному режимі тимчасового ввезення застосовується умовне повне звільнення від оподаткування або умовне часткове звільнення від оподаткування за умови дотримання вимог та обмежень, встановлених главою 18 МКУ:

206.7.1. умовне повне звільнення від оподаткування застосовується до товарів та в порядку, визначених статтею 105 МКУ;

206.7.2. умовне часткове звільнення від оподаткування застосовується до товарів та в порядку, визначених статтею 106 МКУ. Сплачені суми податку включаються платником до складу податкового кредиту у звітному (податковому) періоді, в якому було сплачено ПДВ.

206.8. До операцій із вивезення товарів за межі митної території України в митному режимі тимчасового вивезення застосовується умовне повне звільнення від оподаткування за умови дотримання вимог та обмежень, встановлених главою 19 МКУ.

206.9. До операцій із вивезення товарів з митної території України на митний склад та операцій із ввезення товарів з-за меж митної території України на митний склад застосовується умовне повне звільнення від оподаткування за умови дотримання вимог та обмежень, встановлених главою 20 МКУ.

206.10. Операції з товарами, поміщеними в митний режим вільної митної зони, оподатковуються в такому порядку:

206.10.1. операції з вивезення товарів з митної території України до вільної митної зони оподатковуються за ставкою, визначеною підпунктом 195.1.1 пункту 195.1 статті 195 ПКУ;

206.10.2. до операцій із ввезення товарів з-за меж митної території України до вільної митної зони застосовується умовне повне звільнення від оподаткування за умови дотримання вимог та обмежень, встановлених главою 21 МКУ;

206.10.3. операції із ввезення на митну територію України продуктів переробки товарів, поміщених у митний режим вільної митної зони, оподатковуються за ставкою, визначеною підпунктом 194.1.1 пункту 194.1 статті 194 ПКУ, та сплатою процентів, що підлягали б сплаті у разі розстрочення або відстрочення сплати податку відповідно до статті 100 ПКУ.

206.11. Операції з товарами, поміщеними в митний режим безмитної торгівлі, оподатковуються у такому порядку:

206.11.1. до операцій із ввезення товарів з-за меж митної території України в магазин безмитної торгівлі застосовується умовне повне звільнення від оподаткування за умови дотримання вимог та обмежень, встановлених главою 22 МКУ;

206.11.2. операції з вивезення товарів з митної території України в магазин безмитної торгівлі оподатковуються відповідно до підпункту 195.1.1 пункту 195.1 статті 195 ПКУ.

206.12. До операцій із ввезення товарів на митну територію України в митному режимі переробки на митній території застосовується умовне повне звільнення від оподаткування за умови дотримання вимог та обмежень, встановлених главою 23 МКУ.

206.13. До операцій із вивезення товарів з митної території України у митному режимі переробки за межами митної території застосовується умовне повне звільнення від оподаткування за умови дотримання вимог та обмежень, встановлених главою 24 МКУ.

206.14. До операцій із ввезення товарів у митному режимі знищення або руйнування застосовується умовне повне звільнення від оподаткування за умови дотримання вимог та обмежень, встановлених главою 25 МКУ.

206.15. Операції із ввезення товарів у митному режимі відмови на користь держави у порядку, визначеному главою 26 МКУ, звільняються від оподаткування ПДВ.

Стаття 286 МКУ. Оподаткування митом товарів при переміщенні через митний кордон України залежно від обраного митного режиму

1. Товари, поміщені у митний режим імпорту, оподатковуються ввізним митом, якщо інше не передбачено законом, при дотриманні умов та обмежень, встановлених главою 13 МКУ. У випадках, встановлених законами України, товари, поміщені у митний режим імпорту, оподатковуються сезонним митом та/або особливими видами мита.

2. Товари, поміщені у митний режим реімпорту, звільняються від оподаткування ввізним митом, якщо інше не передбачено законом, при дотриманні вимог та обмежень, встановлених главою 14 МКУ.

3. У разі поміщення товарів у митний режим реімпорту відповідно до пункту 3 частини другої статті 78 МКУ суми вивізного мита, сплачені при експорті цих товарів, повертаються особам, які їх сплачували, або їх правонаступникам відповідно до МКУ та в порядку, визначеному ПКУ.

4. Товари, поміщені у митний режим експорту, оподатковуються вивізним митом у випадках, встановлених законом.

5. Товари, поміщені у митний режим реекспорту, звільняються від оподаткування вивізним митом, якщо інше не передбачено законом, при дотриманні вимог та обмежень, встановлених главою 16 МКУ.

Після поміщення товарів у митний режим реекспорту суми ввізного мита, сплачені при імпорті цих товарів, повертаються особам, які їх сплачували, або їх правонаступникам відповідно до МКУ та в порядку, встановленому ПКУ.

6. До товарів, поміщених у митний режим транзиту, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування ввізним митом, якщо інше не передбачено законом, при дотриманні вимог та обмежень, встановлених главою 17 МКУ.

7. До товарів, поміщених у митний режим тимчасового ввезення, застосовується умовне часткове звільнення від оподаткування ввізним митом у порядку, визначеному главою 18 МКУ.

У разі випуску товарів, поміщених у митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування ввізним митом, у вільний обіг на митній території України або передачі таких товарів у користування іншій особі ввізне мито сплачується у порядку, визначеному частиною сьомою статті 106 МКУ.

8. До товарів, поміщених у митний режим тимчасового вивезення, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування вивізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених главою 19 МКУ.

9. До товарів, поміщених у митний режим митного складу, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування ввізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених главою 20 МКУ.

10. До товарів, поміщених у митний режим вільної митної зони, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування ввізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених главою 21 МКУ.

11. До товарів, поміщених у митний режим безмитної торгівлі, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування ввізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених главою 22 МКУ.

12. До товарів, поміщених у митний режим переробки на митній території, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування ввізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених главою 23 МКУ.

У разі випуску у вільний обіг продуктів переробки, отриманих з товарів, поміщених у митний режим переробки на митній території, сплата ввізного мита здійснюється у порядку, визначеному статтею 155 МКУ.

13. Товари, поміщені у митний режим переробки за межами митної території, оподатковуються вивізним митом відповідно до глави 24 МКУ.

До товарів, поміщених у митний режим переробки за межами митної території, та продуктів їх переробки, зазначених у частині другій статті 168 МКУ, що в межах визначеного строку повертаються в Україну, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування ввізним митом у порядку, визначеному статтею 168 МКУ.

До продуктів переробки (крім зазначених у частині другій статті 168 МКУ) застосовується часткове звільнення від оподаткування ввізним митом, відповідно до якого сплаті підлягає позитивна різниця між сумою ввізного мита, нарахованою на продукти переробки, та сумою ввізного мита, яка підлягала б сплаті в разі імпорту відповідних товарів, що були вивезені за межі митної території України для переробки.

14. До товарів, поміщених у митний режим знищення або руйнування, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування ввізним митом при дотриманні вимог та обмежень, встановлених главою 25 МКУ.

15. Товари, поміщені у митний режим відмови на користь держави, звільняються від оподаткування ввізним митом, якщо інше не передбачено законом, при дотриманні вимог та обмежень, встановлених главою 26 МКУ.

Стаття 89 МКУ. Повернення сум ввізного мита при реекспорті товарів

1. Після поміщення товарів у митний режим реекспорту згідно із пунктом 5 частини першої статті 86 МКУ суми ввізного мита, сплачені при імпорті цих товарів, повертаються особам, які їх сплачували, або їх правонаступникам відповідно до МКУ. Акцизний податок і ПДВ при поміщенні товарів згідно з пунктом 5 частини першої статті 86 МКУ в митний режим реекспорту справляються відповідно до ПКУ.

Стаття 105 МКУ. Товари, транспортні засоби, які можуть бути поміщені у митний режим тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами

1. У митний режим тимчасового ввезення з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами поміщуються виключно товари, транспортні засоби комерційного призначення, зазначені у статті 189 МКУ та в Додатках В.1 - В.9, С, D до Конвенції про тимчасове ввезення (м. Стамбул, 1990 рік), на умовах, визначених цими Додатками, а також повітряні судна, які ввозяться на митну територію України українськими авіакомпаніями за договорами оперативного лізингу.

2. У разі порушення умов митного режиму тимчасового ввезення особа, відповідальна за дотримання режиму, зобов'язана сплатити суму податкового зобов'язання та пеню відповідно до ПКУ.

Стаття 106 МКУ. Товари, що можуть поміщуватися у митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами

1. У митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами відповідно до положень Додатка Е до Конвенції про тимчасове ввезення (м. Стамбул, 1990 рік) можуть поміщуватися товари (за винятком підакцизних), не зазначені у статтях 105, 189 МКУ, а також у Додатках В.1 - В.9, С, D до Конвенції про тимчасове ввезення (м. Стамбул, 1990 рік), або такі, що не відповідають вимогам зазначених Додатків.

2. У разі тимчасового ввезення товарів з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами за кожний повний або неповний календарний місяць заявленого строку перебування на митній території України сплачується 3 відсотки суми митних платежів, яка підлягала б сплаті у разі випуску цих товарів у вільний обіг на митній території України, розрахованої на дату поміщення їх у митний режим тимчасового ввезення.

3. Сума митних платежів сплачується при поміщенні товарів у митний режим тимчасового ввезення та розраховується за встановлений органом доходів і зборів строк дії цього митного режиму.

4. У такому ж порядку сплачуються митні платежі у разі продовження строку тимчасового ввезення зазначених товарів відповідно до статті 108 МКУ.

5. Загальна сума митних платежів, яка підлягає сплаті за час перебування товарів у митному режимі тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними

платежами, не повинна перевищувати суми, яка підлягала б сплаті у разі випуску цих товарів у вільний обіг на митній території України, розрахованої на дату поміщення їх у митний режим тимчасового ввезення.

6. Сума митних платежів, сплачена на підставі умовного часткового звільнення від оподаткування митними платежами, поверненню не підлягає.

7. У разі випуску товарів, поміщених у митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами, у вільний обіг на митній території України або передачі таких товарів у користування іншій особі митні платежі сплачуються в обсязі, передбаченому законом для ввезення цих товарів на митну територію України у митному режимі імпорту, за відрахуванням суми, вже сплаченої на підставі умовного часткового звільнення цих товарів від оподаткування митними платежами. При цьому за період, коли застосовувалося таке звільнення, підлягають сплаті проценти з сум податкових зобов'язань, що підлягали б сплаті у разі, якщо б щодо таких сум надавалося розстрочення податкових зобов'язань відповідно до розділу II ПКУ.

8. Кабінет Міністрів України може встановлювати перелік товарів, які не можуть бути поміщені у митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами. Зміст такого переліку повідомляється Депозитарію Конвенції про тимчасове ввезення (м. Стамбул, 1990 рік).

Стаття 132 МКУ. Умови поміщення товарів у митний режим вільної митної зони

1. Поміщення українських товарів у митний режим вільної митної зони для цілей оподаткування вважається експортом цих товарів.

2. Іноземні товари, що ввозяться на територію вільної митної зони, допускаються на зазначену територію з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами.

3. Поміщення товарів у митний режим вільної митної зони, а також зміна цього митного режиму здійснюються органом доходів і зборів, у зоні діяльності якого знаходиться така зона.

4. Для поміщення іноземних товарів у митний режим вільної митної зони та розміщення їх на територіях вільних митних зон комерційного типу, що розташовані в морських, річкових портах чи аеропортах, в межах яких є пункти пропуску через державний кордон України, використовуються транспортні або комерційні документи, які містять опис таких товарів та супроводжують їх при ввезенні.

5. Для допуску товарів на територію вільної митної зони гарантії, передбачені розділом X МКУ, не застосовуються. Гарантії щодо переміщення іноземних товарів між органами доходів і зборів або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів у зв'язку з необхідністю їх ввезення на територію вільної митної зони (випуску з такої території) застосовуються відповідно до норм МКУ.

Стаття 141 МКУ. Поміщення товарів у митний режим безмитної торгівлі

1. У митний режим безмитної торгівлі поміщуються іноземні та українські товари, які ввозяться з-за меж митної території України або вивозяться з митної території України.

2. У митний режим безмитної торгівлі поміщуються будь-які товари, крім товарів, заборонених до ввезення в Україну, вивезення з України і транзиту через територію України, товарів, що надходять в Україну як гуманітарна допомога, живих тварин.
3. Іноземні товари поміщуються у митний режим безмитної торгівлі з умовним звільненням від оподаткування митними платежами.
4. Поміщення українських товарів у митний режим безмитної торгівлі для цілей оподаткування вважається експортом цих товарів.
5. Для поміщення товарів у митний режим безмитної торгівлі забезпечення виконання обов'язку із сплати митних платежів відповідно до розділу X МКУ не вимагається. Забезпечення виконання обов'язку із сплати митних платежів при переміщенні іноземних товарів між органами доходів і зборів або між різними пунктами пропуску в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів у зв'язку з необхідністю їх ввезення у приміщення магазину безмитної торгівлі або випуску з такого приміщення здійснюється відповідно до розділу X МКУ.
6. Поміщення товарів у митний режим безмитної торгівлі, а також зміна цього митного режиму здійснюється органом доходів і зборів, у зоні діяльності якого розташований відповідний магазин безмитної торгівлі.

Стаття 164 МКУ. Гарантування дотримання умов перебування товарів у митному режимі переробки за межами митної території та обмеження щодо поміщення окремих товарів у цей митний режим

2. Поміщення товарів у митний режим переробки за межами митної території в установлених законом випадках здійснюється зі сплатою вивізного мита.

Стаття 272 МКУ. Ввізне мито

1. Ввізне мито встановлюється на товари, що ввозяться на митну територію України.
2. Встановлення нових та зміна діючих ставок ввізного мита, визначених Митним тарифом України, здійснюються Верховною Радою України шляхом прийняття законів України.

Стаття 273 МКУ. Вивізне мито

1. Вивізне мито встановлюється законом на українські товари, що вивозяться за межі митної території України.

Стаття 277 МКУ. Об'єкти оподаткування митом

1. Об'єктами оподаткування митом є:
 - 1) товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 150 євро, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі митної території України підприємствами;
 - 2) товари, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню митними платежами відповідно до розділу XII МКУ, а також розділів V та VI ПКУ;
 - 3) товари, транспортні засоби, що реалізуються відповідно до статті 243 МКУ.

Стаття 283 МКУ. Звільнення від оподаткування митом залежно від обраного митного режиму

1. За умови дотримання вимог та обмежень, встановлених розділом VMКУ, звільняються від оподаткування:

- 1) ввізним митом, додатковим імпортом збором - товари, поміщені у митні режими реімпорту та відмови на користь держави;
- 2) вивізним митом - товари, поміщені у митний режим реекспорту.

Стаття 284 МКУ. Умовне повне звільнення від оподаткування митом

1. За умови дотримання вимог та обмежень, встановлених розділом VMКУ, застосовується умовне повне звільнення від оподаткування:

- 1) ввізним митом - до товарів, поміщених у митні режими транзиту, тимчасового ввезення, митного складу, вільної митної зони, безмитної торгівлі, переробки на митній території, знищення або руйнування;
- 2) вивізним митом - до товарів, поміщених у митні режими транзиту, тимчасового вивезення.

Стаття 285 МКУ. Умовне часткове звільнення від оподаткування ввізним митом

1. Умовне часткове звільнення від оподаткування ввізним митом застосовується до товарів, зазначених у статті 106 МКУ, поміщених у митний режим тимчасового ввезення, за умови дотримання вимог та обмежень, встановлених главою 18 МКУ.

2. Порядок застосування умовного часткового звільнення від оподаткування ввізним митом визначено статтею 106 МКУ.

Стаття 189 МКУ. Тимчасовий пропуск транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України

1. Транспортні засоби комерційного призначення, що використовуються для переміщення товарів та/або пасажирів через митний кордон України, можуть тимчасово ввозитися на митну територію України без справляння митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

2. Тимчасово ввезені на митну територію України транспортні засоби комерційного призначення підлягають вивезенню без внесення в їх конструкцію будь-яких змін (без урахування природного зношення, витрати пально-мастильних матеріалів та необхідного ремонту).

3. Тимчасове ввезення транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України допускається за умови, що такі транспортні засоби не використовуватимуться для внутрішніх перевезень на митній території України.

4. Спеціальне обладнання, призначене для навантаження, вивантаження, захисту і зберігання вантажу, яке переміщується разом з транспортним засобом комерційного призначення через митний кордон України, підлягає пропуску в тому самому порядку, що і транспортний засіб, за умови використання такого обладнання за призначенням та зворотного вивезення (ввезення) разом з цим транспортним засобом. Ввезення спеціального обладнання на митну територію України та вивезення його за межі цієї території окремо від транспортного засобу комерційного призначення можливе на тих самих умовах, за умови підтвердження, що дане обладнання

призначено для конкретного транспортного засобу комерційного призначення, ввезеного на митну територію України (вивезеного за межі цієї території) раніше.

5. Запасні частини та обладнання, призначені для використання у процесі ремонту чи технічного обслуговування транспортних засобів комерційного призначення, тимчасово ввезених на митну територію України або тимчасово вивезених з неї, можуть ввозитися (вивозитися) під зобов'язання про їх зворотне вивезення (ввезення) без справляння митних платежів та без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Орган доходів і зборів, що здійснює пропуск таких запасних частин та обладнання, може вимагати застосування заходів гарантування, передбачених цим Кодексом.

6. Замінені запасні частини та обладнання можуть не вивозитися за межі митної території України (не ввозитися на неї), а з дозволу органу доходів і зборів:

- 1) бути пред'явлені органу доходів і зборів та оформлені для вільного обігу на митній території України (за її межами); або
- 2) бути знищені під контролем органу доходів і зборів.

Стаття 191 ПКУ. Особливості визначення бази оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, у несупроводжуваному багажі, та для товарів, що ввозяться на митну територію України фізичними особами у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі

191.1. Особливості визначення бази оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, у несупроводжуваному багажі.

191.1.1. У разі ввезення на митну територію України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, у несупроводжуваному багажі товарів базою оподаткування є їх фактурна вартість, визначена відповідно до статей 234 та 374 МКУ, з урахуванням мита та акцизного податку, що підлягають сплаті.

191.1.2. Датою виникнення податкових зобов'язань у разі ввезення товарів на митну територію України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, у несупроводжуваному багажі є дата подання контролюючому органу документа, який використовується замість митної декларації.

191.1.3. При визначенні бази оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, у несупроводжуваному багажі, перерахунок іноземної валюти у валюту України здійснюється за курсом валюти, визначеним відповідно до статті 39 прим. 1 ПКУ.

191.2. Особливості визначення бази оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України фізичними особами у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі.

191.2.1. У разі ввезення на митну територію України фізичними особами у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі товарів (крім підакцизних товарів та особистих речей) частіше одного разу протягом однієї доби базою оподаткування є сумарна фактурна вартість

товарів, ввезених у наступних після першого ввезення протягом однієї доби, з урахуванням мита, що підлягає сплаті.

При цьому норми підпунктів 191.2.2 - 191.2.4 цього пункту не застосовуються.

191.2.2. У разі ввезення на митну територію України фізичними особами у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі товарів (крім підакцизних товарів та особистих речей), сумарна фактурна вартість яких перевищує еквівалент 1000 євро, через пункти пропуску через державний кордон України, відкриті для повітряного сполучення, базою оподаткування є частина їх сумарної фактурної вартості, що перевищує еквівалент 1000 євро, з урахуванням мита, що підлягає сплаті.

191.2.3. У разі ввезення на митну територію України фізичними особами у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі товарів (крім підакцизних товарів та особистих речей), сумарна фактурна вартість яких перевищує еквівалент 500 євро, через інші, ніж відкриті для повітряного сполучення, пункти пропуску через державний кордон України базою оподаткування є частина їх сумарної фактурної вартості, що перевищує еквівалент 500 євро, з урахуванням мита, що підлягає сплаті.

191.2.4. У разі ввезення на митну територію України фізичними особами у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі товарів (крім підакцизних товарів та особистих речей) через інші, ніж відкриті для повітряного сполучення, пункти пропуску через державний кордон України, сумарна вага яких перевищує 50 кг, базою оподаткування є сумарна фактурна вартість товарів, обчислена пропорційно до ваги, що перевищує 50 кг, з урахуванням мита, що підлягає сплаті.

191.3. Фактурна вартість товарів, які ввозяться на митну територію України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, у несупроводжуваному багажі, фізичними особами у ручній поклажі та/або у супроводжуваному багажі, визначається відповідно до МКУ.

Стаття 190. Порядок визначення бази оподаткування для товарів, які ввозяться на митну територію України, послуг, які поставляються нерезидентами на митній території України

190.1. Базою оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України, є договірна (контрактна) вартість, але не нижче митної вартості цих товарів, визначеної відповідно до розділу III МКУ, з урахуванням мита та акцизного податку, що підлягають сплаті і включаються до ціни товарів.

При визначенні бази оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України, перерахунок іноземної валюти у валюту України здійснюється за курсом валюти, визначеним відповідно до статті 39 прим. 1 ПКУ.

Огляд наукової літератури з тематики дослідження

Проблемні питання	Автори	Основні положення
1. Історія митного оподаткування	А.О. Монаєнко, Н.І. Атаманчук, ,	Перші згадування про торговельні мита, якими на території України обкладалися предмети споживання, відносяться до періоду Київської Русі. Збирачі торговельних мит фігурують у кодексі давньоруського феодального права
2. Нормативно-правове регулювання	А.О. Монаєнко, Н.І. Атаманчук, М.Д. Козацька, М.М. Сіренко, С.В. Кононенко	На сьогодні акцизне оподаткування є законодавчо врегульованим процесом встановлення, зміни чи скасування акцизного податку в Україні. Правове регулювання акцизного податку здійснюється у відповідності до ПКУ України. Ознаками акцизного податку вважаємо такі як: загальнодержавний податок; непрямий податок; справляється зокрема визначених підакцизних товарів (продукції); здійснюється оподаткування високорентабельних товарів (продукції); включається до ціни реалізації підакцизних товарів (продукції), збільшуючи при цьому їх вартість. Основною метою адміністрування акцизного податку є наповнення дохідної частини як державного, так і місцевих бюджетів. Будучи непрямим податком, акцизний податок включається до ціни реалізації підакцизних товарів (продукції), збільшуючи при цьому їх вартість. Окрім того, завдяки своєму вузькому спрямуванню, зокрема, чітко визначеному переліку підакцизних товарів (продукції), акцизний податок здійснює регулюючий вплив на структуру споживання.
3. Визначення основних категорій	А.О. Монаєнко, Н.І. Атаманчук, М.Д. Козацька, М.М. Сіренко, С.В. Кононенко, Джон Ф. Дью, Н.П. Кучерявенко, Д.О. Гетманцев, М.М. Кучерявенко, Г.В. Бех	Базовою характеристикою акцизів є їх застосування щодо специфічних товарів або груп товарів. Цей податок може застосовуватися як щодо виробництва, так і щодо продажу, як щодо внутрішньої продукції, так і щодо імпортованої, за специфічними або адвалорними ставками, із фізичним (зазвичай щодо алкогольних напоїв і тютюнових виробів) або рахунковим контролем. Принципово при визначенні акцизного податку звернути увагу саме на участь його у формуванні ціни реалізації товарів ПДВ передбачає не тільки додавання до товарів, робіт і послуг, але і в якості об'єкта виокремлює вже обіг від реалізації товарів (робіт, послуг). Податком на додану вартість обкладається обіг усіх товарів (робіт, послуг). Акцизний податок дуже тісно пов'язується зі специфічним інструментом – митом на відміну від ПДВ,

		Акцизний податок характеризується певною разовістю та справляється або при первісній реалізації виробленої підакцизної продукції, або при ввезенні підакцизних товарів на митну територію України. На відміну від цього, ПДВ сплачується на кожній стадії обігу товарів, робіт, послуг. Акцизний податок характеризується певною вибірковістю, на відміну від універсального характеру ПДВ.
4. Аналіз сучасного стану	М.Ю, Білінець Т.М.Бороденко, К.М Левченко, А.О. Монаєнко, Н.І. Атаманчук, М.Д Козацька, М.М. Сіренко, С.В. Кононенко, Панасюк В.М., Птащенко О.М., Клак О., Трубіцина О	Визначено та обґрунтовано на основі дослідження сучасного митного середовища основні тенденції розвитку митної справи. Російсько-українська війна внесла чимало корективів у стратегію розвитку міжнародної економічної діяльності України та визначила її орієнтацію на європейський ринок. Експортно-імпортні операції, які є невід'ємною складовою зовнішньоекономічної діяльності, були повністю переорієнтовано на європейський ринок. Військова агресія прискорила процес подання заявки до вступу в Європейський Союз, що актуалізувало питання приведення системи оподаткування України відповідно до зони інтеграції. Метою роботи є аналіз змін у сфері експортно-економічних операцій, що відбулися із початком військової агресії з боку росії, та пошук шляхів, що зможуть спростити облік даних операцій на підприємстві. У результаті дослідження було проаналізовано особливості та зазначено зміни у сфері оподаткування експортно-імпортних операцій зовнішньоекономічної діяльності, що виникли після введення воєнного стану в Україні. Станом на сьогодні правове середовище щодо питань оподаткування операцій зовнішньоекономічної торгівлі перебуває в процесі постійних змін стосовно викликів існування, тому залишається нагальна потреба у відслідковуванні даних змін для ефективного існування бізнесу в країні
5. Напрями удосконалення	Т.М.Бороденко, М.А. Гапонюк,. А.О. Монаєнко, Н.І. Атаманчук, М.Д Козацька, М.М. Сіренко, С.В. Кононенко, Панасюк В.М., Птащенко О.М., Клак О., Трубіцина О	Для забезпечення надійної та диверсифікованої бази формування доходів бюджету, необхідно створити умови для активного залучення інвестицій, відновлення виробничої та соціальної інфраструктури, відбудови житла, виробничих потужностей. Така політика може дати поштовх до відновлення економіки, підвищення доходів бізнесу та населення, формування фінансових резервів і створить економічну базу для поступового підвищення ролі прямих податків у доходах бюджетів. В сьогоднішніх умовах особливої актуальності набуває попередження порушень митних правил, контрабанди при здійсненні зовнішньоекономічних операцій, що дозволить збільшити доходи державного бюджету без підвищення податкового навантаження на бізнес та споживачів імпортованих товарів.

Зміни до Податкового Кодексу України у період від 24.02.2022 до 01.07.2022 р.

Базові положення до 24.02.2022	Зміни у ПКУ від 01.04.2022	Зміни у ПКУ від 01.07.2022
Операції з ввезення фізичними особами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту оподатковуються митом, ПДВ (20%) та акцизним податком.	Звільнення від оподаткування митом, ПДВ, акцизним податком операції з ввезення фізичними особами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту	Скасування звільнення від оподаткування ПДВ, акцизним податком операції з ввезення фізичними особами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту
Операції з ввезення товарів на митну територію України у митному режимі імпорту суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи оподатковуються ПДВ за ставкою 20%.	Від оподаткування податком на додану вартість звільняються платники ЄП першої, другої та третьої групи, крім фізичних та юридичних осіб, які обрали ставку ЄП 3% доходу, що ввозять товари на митну територію України в митному режимі імпорту	Скасування звільнення від оподаткування ПДВ операцій з ввезення товарів на митну територію України у митному режимі імпорту суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої груп
Платниками єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподаткування, встановлені п.п 9.3 9 підрозділу 8 розділу XX, не можуть бути суб'єкти господарювання, що здійснюють виробництво, експорт та імпорт, продаж підакцизних товарів (у тому числі і імпорт автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та	Платниками єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподаткування, встановлені п.п 9.3 9 підрозділу 8 розділу XX, можуть бути суб'єкти господарювання, що імпортують автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і	Заборона для платників ЄП 3 групи здійснення імпорту автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів

напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібною торгівлі підакцизними товарами)	більше, транспортні засоби для перевезення вантажів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібною торгівлі підакцизними товарами	
---	---	--

Основні соціально-економічні показники України 2018-2021

	2018	2019	2020	2021
Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах) ¹ , млрд.грн	3560,3	3977,2	4222,0	5459,6
у розрахунку на одну особу, грн	84228	94633	101138	131944
Доходи населення, млрд.грн	3248,71	3744,11	4045,21	4698,61
Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року), відсотків	109,8	104,1	105,0	110,0
Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), відсотків	114,2	92,6	114,5	162,2
Індекс цін продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами (до попереднього року), відсотків	109,3	92,4	119,2	136,0
Зведений бюджет, млрд.грн				
доходи	1184,3	1289,8	1376,7	1662,3
видатки	1250,2	1372,4	1595,4	1845,4
дефіцит	67,8	87,3	224,5	187,8
Прибуток до оподаткування, млрд.грн	746,5	933,2	848,6	1352,12
Збиток до оподаткування, млрд.грн	317,4	268,3	545,4	232,82
Обсяг реалізованої промислової продукції, млрд.грн	2625,9	3045,2	3019,4	3236,4
Капітальні інвестиції, млрд.грн	578,7	624,0	508,2	528,8
Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, млн.м ²	8,74	11,04	8,54	11,44
Перевезення вантажів усіма видами транспорту, млрд.т	1,6	1,6	1,6	1,6
Відправлення пасажирів транспортом загального користування ⁶ , млрд	4,5	4,3	2,6	2,7
Експорт товарів і послуг, млрд.дол. США	57,3	64,1	59,4	79,3

Імпорт товарів і послуг, млрд.дол. США	63,5	67,8	60,2	80,8
Чисельність постійного населення (на кінець року), млн	42,0	41,7	41,4	41,0
Природний приріст, скорочення (–) населення, тис.	–251,8	–272,3	–323,4	–442,3
Кількість зайнятих віком 15-70 років, тис.	16360,9	16578,3	15915,3	15610,0
Кількість безробітних віком 15-70 років (за методологією МОП), тис.	1578,6	1487,7	1674,2	1711,6
Рівень безробіття населення віком 15-70 років (за методологією МОП), відсотків	8,8	8,2	9,5	9,9
Середньомісячна номінальна заробітнаплата, грн	8865	10497	11591	14014

